

תּוֹשַׁב
ELUL
TIŠRI
רוֹשׁ חֹדֶשׁ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Mark Podwal: *At' jste zapsáni*, 2008

לשנה טובה תשפ"ה תכתבו ותחתמו

DOBŘÝ A KLIDNÝ ROK 5785

NIKDY NEZAPOMENEME

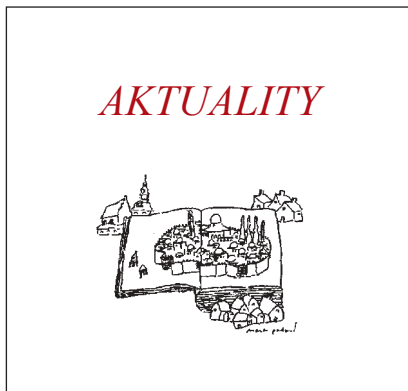
Federace židovských obcí v ČR a JCC Prague pořádá v pondělí 7. října od 18.00 hodin veřejné pietní shromáždění. Sedmého října 2024 to už bude rok od tragických událostí, které navždy změnily náš svět. Během teroristického útoku bylo zavražděno 1139 nevinných osob, z toho 815 civilistů. Tisíce lidí byly zraněny, z toho stovky vážně. Do Pásma Gazy bylo uneseno 251 osob, včetně dětí, žen, seniorů, cizinců a vojáků. Nejméně 97 nevinných unesených osob je stále drženo teroristy v zajetí v Gaze. Nesmíme zapomenout, jak byl útok 7. října zamýšlen a proveden. Připomeňte si s námi, že v Gaze jsou stále drženi nevinní lidé včetně dětí. Uctěme oběti a vzdejme hold hrdinům, kteří při záchraně nasazují vlastní životy. Akce proběhne v Praze na Staroměstském náměstí. Pevně věříme, že se sejdem v hojném počtu. *fžo*

ULICE NICHOLASE WINTONA

Pražané se dočkali dlouho očekávaného spojení Letné a Holešovic a sir Nicholas Winton vůbec první ulice či veřejného prostranství nesoucího jeho jméno. Propojení ulice Veletřní s Dělnickou bylo otevřeno v úterý 3. září za přítomnosti řady hostů včetně Wintonových rodinných příslušníků. Pojmenování po Nicholasi Wintonovi je víc než symbolické. Cesta, která se s postupem výstavby promění v ulici, přetíná koleje a míjí nádraží Praha-Bubny, odkud odjízďely za druhé světové války tisíce židovských rodin do Terezína. Právě díky siru Nicholasovi byly tou dobou stovky dětí v bezpečí a do transportů nemusely. Datum tohoto zprovoznění a slavnostního shromáždění bylo zároveň zvoleno jako připomínka počátku druhé světové války a toho, že 1. září roku 1939 byl z Prahy vypraven poslední tzv. Wintonův vlak, který však již do Velké Británie nedorazil. Pojmenování ulice iniciovala městská část Praha 7 ve spolupráci s Památkovým úřadem a za podpory Federace židovských obcí v ČR. *pha7*

SUMMER U 2024

Na přelomu července a srpna se v řeckém městě Ioánnina uskutečnil již 41. ročník Summer U, mezinárodní letní univerzity pro židovské účastníky ve věku 18–30 let. Pořádá ji Evropská unie židovské mládeže (EUIJ), která současně organizuje řadu vzdělávacích seminářů a zastřešuje fungování zemských mládežnických unií. Letní univerzity se každo-

ročně účastní zhruba 300 lidí z většiny evropských zemí, Spojených států a Izraele. Akce trvá týden a nabízí program, v němž se střídají přednášky, diskuse, workshopy, sportovní aktivity a občas nějaká ta party. Účastníci mohou prohloubit své znalosti nejen o různých židovských, ale i celospolečenských světových tématech. Letos se přednášelo a diskutovalo například o mocenských strategiích Íránu na Blízkém východě, o potlačování antisemitismu v rámci maďarského předsednictví rady EU nebo o vztahu umění a judaismu. Na vedení programu se kromě účastníků a pořadatelů Summer U podílejí i experti na daná témata. Kupříkladu o svých zkušenostech s prací pro největší světová média letos hovořila britská novinářka Amie Liebowitz.

Zpestřením programu jsou tzv. union hours – každý den se vyhradí hodina, kdy jedna unie představí svou zemi a tradice, jež pro ni jsou typické. Letos došlo i na českou union hour a účastníci z cizích zemí se mohli přiučit například tomu, jak se tančí polka.

Na Summer U se koná i galavečer, během něž se udělují ocenění jednotlivým uniím za iniciativy a akce, které se jim během roku podařilo realizovat. Jedno z nejvýznamnějších letos získala Česká unie židovské mládeže, stala se totiž unií roku. ČUŽM se těšila ještě jednomu úspěchu: letos se Summer U zúčastnilo 23 Židů z ČR. Čímž byl dosažen nový rekord. *hm*

KAMENY ZMIZELÝCH

Premiér Petr Fiala se v pátek 6. září 2024 zúčastnil slavnostního odhalení Kamenů zmizelých v Brně. Na akci byli rovněž přítomni vicepremiér a ministr zdravotnictví Vlastimil Válek, ministr školství Mikuláš Bek, hejtman Jihomoravského

kraje Jan Grolich nebo primátorka Brna Markéta Vaňková. „Každý z těchto kamenů nese jméno konkrétního člověka, který naše město považoval za svůj domov. A to až do dne, kdy byl odveden pryč. Je to už osmdesát let, ale stále není snadné to pochopit, natož přijmout,“ řekl na místě premiér Petr Fiala. Kameny zmizelých jsou nyní jako připomínka před Arnoldovou vilou a nedalekou vilou Löw-Beer v Drobného ulici v Brně. Dále před vilou Tugendhat v Černopolní ulici, která je zapsaná na seznamu světového dědictví UNESCO, ale také před dalšími domy ve čtvrti, kde žily židovské rodiny *jd*

NOC VĚDCŮ

Tématem letošní Noci vědců je Proměna. Na pátek 27. září připravila Univerzita Karlova pro návštěvníky bohatý program hned na pěti místech, na třech v Praze a dvou v Hradci Králové. UK navíc podpoří skupinu dětí a jejich učitelů ze vzdálenějšího regionu, aby i oni mohli zažít Noc vědců na vlastní kůži.

„Noc vědců na UK vnímáme jako největší popularizační akci celého roku, kdy do programu a našich lokalit vždy promítáme ojedinělá témata. Rozsah a dopady akce neustále posouváme a soustředíme se na šíření dobrého jména Noci vědců mezi další instituce a motivujeme je, aby se v příštích ročnících zapojily do akce samy. Takto se letos podařilo do akce sdružit a zapojit aktéry z okolí pražského Palachova náměstí – Uměleckopřemyslové museum, Židovské muzeum a UMPRUM,“ uvedl vedoucí oddělení marketingu Univerzity Karlovy.

OBSAH

- Dopis vrchního rabína k Roš hašana 3
- Komentář k Tófe 4–5
- Svou synagogu mám v Praze – z rozhovorů s Markem Podwalem 6–7
- K úmrtí Marka Podwala 8–9
- Portrétovala lidi i věci – o výstavě fotografky Lucie Moholy 10–11
- (Ne)synagogy. Ako sa na Slovensku zmenili božie stánky 12–13
- Lež má krátké nohy – kniha rozhovorů K. Hvižďaly s K. Sidonem 14–15
- Vzpomínka na Danielu Hodrovou 16
- Osvobozená nevěsta A. B. Jehošuy 17
- Giorgio Pressburger: Dvě povídky 18–19
- 30. výročí navrácení sbírek ŽM 20
- Izrael: Rok po 7. říjnu 21
- Výběr z českých médií 22
- Vzpomínka na Jiřího Kovtuna 23
- Zprávy, kultura, inzerce 24–27
- Zprávy ze světa 28

Milí přátelé,
pokud si přečtete komentář k oddílu Haazinu v tomto čísle, pochopíte, proč je mi zatěžko se k Vám obracet s obvyklými novoročními přáními. Kdybyste navíc četli komentáře k týdennímu čtení Tóry, které pro *Roš chodeš* píšu v posledních letech, a mé články a překlady v *Obecních novinách* ještě o deset let dřív, neuniklo by vám, že se kolem tohoto tématu točím od té doby, kdy jsem se stal rabínem.

Svým způsobem na ně narážím od dětství. Dokladem toho je, že jsem takřka všechno až do šestého roku vytěsnil z paměti. Nač jsem si přece jenom ještě vzpomínal, byl obrázek, který jsem kreslil, když jsem se dozvěděl, že ta-

tínek už není. Nakreslil jsem ho v nebi, jak kouří cigaretu ve špičce, jak jsem ho asi vídal sedávat v pokoji. Prostě jsem ho přenesl do nebe, jak jsem ho znal. A protože jsem byl jeho ztrátou postaven před problémy, na které je těžké hledat vysvětlení, nechával jsem je zpracovávat ve svém nevědomí.

Abych ale neodbíhal od tématu, se kterým jsem začal, připomínám si knížky a hry a články, které jsem psal po srpnu 1968. Myslím, že jejich společným tématem byl pocit viny a zrad. V jednom článku jsem se proto snažil hájit „absolutní postoj“ proti jeho posrpnové degradaci. Pociť viny se však týkal mnohem víc mě než druhých, kteří se na něm podíleli mnohem přirozeněji. Věcí, za které jsem se mohl hanbit, bylo víc, ale nakonec jsem to vyřešil tím, že základní vinou je „metafyzická vina“ vůči Bohu, poněvadž všechny ostatní jsou jen přívěšky na ní.

O tom jsem už roku 1975 žádný článek uveřejnit nemohl, ale jeho myšlenka se promítla do náboženského eseje *Návrat Abrahamův*, který vyšel o čtyři roky později v samizdatu. Jak titul naznačuje, šlo mi o tešuva, návrat k Bohu, který absolvoval náš praotec Abraham, když pochopil, že cesta jeho předků nikam nevede, protože nevede k pravdě. Dneska je mi už zřejmé, že to

byly úvahy, které mne provázely při mém osobním návratu k židovství, k němuž mi 21. srpna 1968 zatroubila v hlavě Jeremiášova věta z jeho nářkem nad Jeruzalémem: „Pusto je v městě, vybitém všady.“ Přesto mi ještě deset let trvalo, než jsem absolvoval giur, i když si kladu otázku, zda jsem měl o deset let později vyřešen problém s metafyzickou vinou.

Zatroubení k tešuva narazilo na vnitřní odpor sklonit před Nejvyšším soudcem hlavu do prachu, jak v poraženém Jeruzalémě radil Jeremiáš, ale

prázdné a dosti pravděpodobně o ně jde i nyní, když si uvědomíme, že po tom všem, co se nám stalo, nám v rukou nic nezůstalo.

O těchto svátcích opakujeme i jinou výzvu, již říkáme po celý rok po čtení z Tóry, když ji vracíme do aron ha-kodeš. Prorok Jirmejahu, na rozdíl od proroka Hošey, se v megilat Ejcha neobracel jménem Hospodina k Izraeli, ale jménem Izraele k Hospodinu (Ejcha, 8,21): „Navrať nás k tobě a my se k tobě vrátíme!“ V těchto slovech je již obsaženo hořké poznání, že spoléhat

se na lidskou schopnost vyrovnat se s vlastní vinou je mylné. Jirmejahu byl svědkem zkázy Jeruzaléma, kdy pro něj byly poznáním samotným události jeho vlastního

DOPIS VRCHNÍHO RABÍNA SIDONA K ROŠ HAŠANA 5785

ne do písku jako pštros. Vždyť to je poselství, které k nám přichází právě z Tóry, a právě z oddílu Haazinu, kterým fakticky končí a kolem něhož se točím vlastně celý život – aniž bych s čistým svědomím mohl říci, vrátil jsem se „až k Bohu“, který je paradoxně celou dobu se mnou. Nejsem první, kdo ta slova čte vnímavěma očima, a doufám, že ani poslední. Tím spíše obdivuji ty, kdo byli přede mnou a psali o tomtéž, co já, a měli navíc průpravu jít hlouběji k podstatě. To vysvětluje i moje převalování tématu viny a tešuva jak těsta při přípravě chaly. Před Vysokými svátky se rok po masakru v sousedství Gazy a krvavých bojích s teroristy zdá, že kdybychom dokázali vyslyšet slova „Vrať se, Izraeli, až k Hospodinu, svému Bohu, poněvadž jsi zakopl o svou vinu“ (Hošea 14,2), a byli vyslyšeni, musil by přijít Mesiáš.

Před naším pokolením byla však pokolení, s jejichž zbožností se těžko můžeme srovnávat, a přece Bůh jejich tešuva nepokládá za natolik převratnou, aby ji vyslyšel. Jestliže však nedostály požadavku vrátit se „až“ k Němu a nechaly nepatrný, ale tím významnější prostor mezi námi a jím, jak by potom mělo být vyslyšeno Boží volání námi, pokolením, které pravdu převrátilo v její opak, až většina z nás na Boha zapomněla? Toto „až“ je

života, víry a věrnosti. Vychází přitom z Žalmu 46,8: „Hospodin zástupů je s námi, Jaakovův bůh je nám posilou.“ Jestliže odtud nečerpáme svou sílu, nemůžeme být ani vyslyšeni. Chováme se jako novorozenec, kterému se při narození neprobudil sací reflex, a jsme odkázáni na matku, má-li dostatečně silně vyvinut instinkt dítě k tomu přivést. Možná by ale všechny její pokusy vyšly naprázdno do okamžiku, kdy by se v dítěti neprobudil pud sebezáchovy.

To je historický okamžik „hester panim“, kdy jako by si Bůh „zakryl obličej“, aby neviděl dítě, bojující o život, a zoufalství matky dítěte, neslyšel její modlitbu. Tento moment je v Tóře spojen s acharit jamim, s koncem dnů, a co bude po nich. Už Jeremijahu rezignoval na jiný výsledek. Viděl zkázu, jež dovršila experiment stvoření světa. Nemohl už vkládat naděje do přežití tohoto pokolení. Zbýval už jediný Bůh, a tak je tomu vždycky.

Premýšlejte o tom, a hlavně, neohrnujte nad tím nos, protože vám to radí rabín. Přeji nám všem, aby tato válka byla poslední, lepší přání pro všechny k Novému roku a Dni smíření nemám, a každému z vás, aby o něm mohl za rok říci, že to byl pro něj dobrý rok. Ať vás Svätý, budiž požehnán, zapíše a zapečetí do opravdu dobrého roku.

VÁŠ RABÍN SIDON

NEBESA, NASTAVTE UŠI!

(Haazinu, Šabat šuva)

Paršat Haazinu končí promluvy Mošeho k jeho lidu. Tím spíše zarazí, že nám na rozloučenou nenechal ani jiskřičku naděje, že by jeho národ mohl v budoucnosti splnit svou misi, které se ujal, a stal se královstvím kněží a svatým národem. Je to tím zvláštnější, že si ho Bůh mezi národy sám vybral jako *am sgula*, lid, který se vyznačuje vlastností, jež je mu asi hodně blízká a již se Izrael liší od ostatních národů.

Přítom jej potom v Tóře opakovaně přiváděla k výbuchům hněvu vlastnost, že to je to *am keše oref*, lid, jenž zatvrzuje šíji! Nebýt Mošeho, který mu argumentoval, že si ho sám vybral mezi národy, vyhledal by svůj lid v poušti. Nakonec však od toho upustil, ale přesto je těžko si vysvětlit, proč na svůj úmysl rezignoval jen proto, že by tím utrpělo Hospodinovo jméno mezi národy. Podle některých výkladů se ale Moše snažil vysvětlit, že tvrdošijnost je vlastnost, bez níž by Izrael jako menšina neobstál před týmiž národy. V tomto směru bychom „keše oref“ mohli pokládat za *sgula*, ale copak Bůh neviděl druhou stranu téže mince?

Moše na závěr opouští metodu varování, jak ji známe z oddílů *Bechutaj* a *Ki tavo*, že když Izrael nebude věrný Božím příkazům, dopadnou na něj spravedlivé tresty, ale využít návratu k němu je vždycky možné. Oddíl *Haazinu* však klade své závěry do nejpozdějších dnů, do *acharit jamim*, kdy už by měl padnout rozsudek. Moše říká: *Poznal jsem totiž, že se po mé smrti zkazíte dvojnásob, odbočíte z cesty, již jsem vám přikázal, a budete konat zlo v očích Hospodina, svého Boha, popouzejíte ho dílem svých rukou, a to zlo vás postihne na závěr dnů“* (5M 31, 29).

Je hodno pozornosti, že přítom charakterizuje národ jako *dor tahpuchot*, pokolení převrácenosti. Pokolení *acharit jamim* si již nebude klást otázku, zda je Bůh s nimi, nebo s nimi není, ale v lepším případě, zda vůbec je, nebo není. Bůh to vidí tak, že *zavrhl Boha, jenž ho udělal, a vyprázdnil skálu své záchrany. Rozhorlí mne cizími, hanebnostmi mne rozlítí. Budou obětovat démonům, ne Bohu, Boha znát nebudou, zato (budou znát) novinky, jež zblízka přišly, a jichž by se jejich otcové ani neděsili. Rodnou skálu jsi opustil za nic, na Boha jsi zapomněl, který tě rodil. A vida to, Hospodin se v hněvu odvrátil od*

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Měsíc tišri*, 1995.

svých synů a dcer. Děť: Skryji před nimi svou tvář, uvidím, jaký konec je potká, tohle pokolení krajností, syny, v nichž není věrnosti!“ (5M 32, 15–18)

Proč by ale Izrael, ačkoli zavrhl Boha, obětoval démonům, a bude se zabývat novinkami od sousedů, které by jejich předkům ani na mysl nepřišly? Démoni byli podle *Pirke avot* stvoření na samém sklonku šestého dne stvoření, a byli tedy průvodci prvních lidí po vypovězení z Gan Eden, ale na rozdíl od nich neměli tělo. Vysvětlení může být v tom, že ani Bůh nemá tělo, takže si jsou z pohledu člověka podobní, a když navíc Bůh škodí, kde je rozdíl?

Připomeňme si herzlovskou vizi židovského státu: buďme jako ostatní! K tomu patří i materialismus. Přesto se víra, že Bůh je, byl a bude, s ním se Izrael zrodil, obrátila v pravý opak až ve 20. století. Jenomže nešlo o filozofii, ale o existenciální výkřik po katastrofě. Kdyby zůstali judaismu věrní, musili by vyvraždění šesti milionů židovských mužů, žen a dětí mít za spravedlivý Boží trest. Přeživší by museli být loajální

s Bohem, který dopustil umučení jejich tatínků a maminek, jejich nádherných synů a dcer. Milovat takového Boha bylo nesnesitelné pomyšlení. Raději se tedy přidali k materialistům, kteří Boha nepotřebují a obětují přízrakům svých iluzí.

Traduje se, že když praotec Jaakov před svou smrtí svolal syny, aby jim sdělil, co je potká v *acharit jamim*, Boží přítomnost od něj odstoupila, takže si toto poznání musel odpustit. V případě Mošeho tomu tak již nebylo, Bůh jej nechal vyslovit pravdu, již možná Jaakov znal také, ale nepadla by na připravenou půdu. Čteme-li Jeremiášův pláč, je v něm Bůh líčen jako úskočný nepřítel, jako škůdce *par excellence*. Jirmejahu byl ovšem prorok, ale kdo a kde mohl být prorokem po vyvraždění šesti milionů evropských Židů?

V podobných situacích, kdy Boží hněv dospěl k rozhodnutí své syny a dcery vyhledat, vystupuje Moše na jejich obranu. Argumentuje, že by tím Bůh poškodil své jméno mezi národy. Tentokrát, s výhledem k *acharit jamim*, však Bůh zaujímá Mošeho postoj. Jinak by musel rezignovat na samotný smysl stvoření. „*Řekl bych: Pryč s nimi! Jejich památku zahladím! Obořil bych se, nebýt zloby soka, aby je neuvedli v omyl, kdo je protivník, a neřikali: To naše ruka vysoko je, a to vše nepůsobil Hospodin!“* A Moše tak uzavírá: „*Až bude Hospodin lid svůj soudit, nad svými otroky se slituje, když sami uvidí, že je ruka prázdná a není co držet a pustit.*“ Není na Izraeli, bude-li, nebo nebude spasen, ale jenom na Bohu, a to zase s ohledem na ty národy, které Izrael mučily.

Pražský Maharal učí, že *jecer hara*, tvořivost zla, vytváří iluzi reality, opak skutečnosti, nicotu. Proto prorok volá: *Když jsi zakopl o svou vinu, vrať se, Izraeli, až k Hospodinu svému Bohu!* (Hošea 14,2) To „až“ znamená, že když se ti tvá vina stala patrná, nezbyvá ti než se vrátit ke skutečnosti a nenechat žádný prostor mezi sebou a jí. Zakopnutí o svou vinu je totéž co pochopení, že to, o čem sis myslel, že je skutečné, jsou iluze, které nemají oporu ve skutečnosti, novinky od sousedů, jimž jsi obětoval vlastní život a životy svých dětí. V tom je smysl poslední Mošeho promluvy k nám: Chvála Bohu, že nás Bůh neopustil, ani když zakryl svou tvář, abychom konečně poznali, jaké by to bylo, kdyby s námi nebyl.

Závažnost této paraši spočívá v tom, že jedině, co je v lidských rukou, je zdravý rozum, jenž vidí, že bez Boha nemá nic.

EFRAIM K. SIDON

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – říjen 2024 – tišri 5785

Staronová synagoga

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

2. 10. středa	ZECHOR BRIT předvečer Roš hašana 5785 mincha, a maariv	18.20 hodin
3. 10. čtvrtek	1. den ROŠ HAŠANA 5785 mincha, a maariv	9.00 hodin 18.30 hodin
4. 10. pátek	2. den ROŠ HAŠANA 5785 mincha, kabalat šabat a maariv	9.00 hodin 18.15 hodin
5. 10. sobota	ŠABAT ŠUVA HAZINU 5M 32,1–52 hf: Oz 14,2–10 Jl 2,15–27	
	<i>konec šabatu 19.20 hodin</i>	
6. 10. neděle	<i>posunutý půst Gedalja</i>	5.35–19.10 hodin
11. 10. pátek	předvečer Jom kipur	18.01 hodin
12. 10. sobota	JOM KIPUR šachrit MAZKIR mincha neila tekia maariv	8.00 hodin 11.30 hodin 16.00 hodin 17.15 hodin 18.57 hodin 19.00 hodin
	<i>konec půstu a svátku 19.05 hodin</i>	
16. 10. středa	předvečer Sukot	17.50 hodin
17. 10. čtvrtek	1. den SUKOT šachrit 3M 22,26–23,44; mf: 4M 29,12–16 hf: Za 14,1–21 mincha a maariv	9.00 hodin 18.00 hodin
18. 10. pátek	2. den SUKOT šachrit 3M 22,26–23,44; mf: 4M 29,12–16 hf: 1Kr 8,2–21 mincha, kabalat šabat a maariv	9.00 hodin 17.46 hodin
	<i>začátek šabatu 17.46 hodin</i>	
19. 10. sobota	ŠABAT CHOL HAMOED KOHELET 2M 33,12–34,26; mf: 4M 29,17–22 hf: Ez 38,18–39,16	
	<i>konec šabatu 18.51 hodin</i>	
23. 10. středa	HOŠANA RABA předvečer Šmini aceret mincha, maariv a HAKAFOT	17.36 hodin 18.30 hodin
24. 10. čtvrtek	ŠMINI ACERET šachrit mf: 4M 29,35–31; hf: 1Kr 8,54–9,1 MAZKIR předvečer simchat Tora mincha, maariv a HAKAFOT	9.00 hodin 11.00 hodin 17.45 hodin
25. 10. pátek	SIMCHAT TORA šachrit HAKAFOT 5M 33,1–33,26; 1M 48–16 cht: 5M 33,27–1M 1,1–2,3 mf: 4M 29,35–30,1; hf: Joz 1,1–18 mincha ve Vysoké synagoze kabalat šabat a maariv	9.00 hodin 10.00 hodin 13.15 hodin 17.33 hodin
	<i>začátek šabatu 17.33 hodin</i>	
26. 10. sobota	BEREŠIT 1M 1,1–6,8 hf: Iz 42,5–43,10 BARCHI NAFŠI; ISRU CHAG	
	<i>konec šabatu 18.39 hodin</i>	

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.
O šabatu mincha po obědě (ve 13.30 hodin).*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu
a o svátcích od 8.45 hodin.*

2. 10. středa	předvečer Roš hašana 5785 mincha, a maariv	18.00 hodin
3. 10. čtvrtek	1. den ROŠ HAŠANA 5785	8.45 hodin
4. 10. pátek	2. den ROŠ HAŠANA 5785	8.45 hodin
11. 10. pátek	erev Jom kipur	17.40 hodin
12. 10. sobota	JOM KIPUR šachrit MAZKIR musaf mincha neila tekia maariv	8.00 hodin 11.00 hodin 11.30 hodin 16.00 hodin 17.57 hodin 18.57 hodin 19.00 hodin
16. 10. středa	erev Sukot kiduš a Masorti večere v suce	17.50 hodin do 22.00 hodin
17. 10. čtvrtek	1. den SUKOT šachrit mincha a maariv kiduš v suce	8.45 hodin 18.00 hodin do 20.30 hodin
18. 10. pátek	2. den SUKOT šachrit	8.45 hodin
23. 10. středa	erev Šmini aceret	17.36 hodin
24. 10. čtvrtek	ŠMINI ACERET šachrit MAZKIR	8.45 hodin 11.00 hodin
25. 10. pátek	SIMCHAT TORA šachrit	8.45 hodin

MoFe Talmudu. Kresba Mark Podwal.

LUACH 5785–2024/2025

■ Židovský diář – Luach – na rok 5785 (2024/2025) je již v prodeji. Obsahuje přehled židovských svátků a význačných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem vrchního rabína Efraima Sidona a adresář židovských obcí a organizací v ČR a na Slovensku. Ilustroval Jiří Stach.

Luach 5785 můžete koupit v Maiselově 18, Praha 1 (na rabínatě a v kanceláři FŽO ve 2. patře) a v redakci *Roš chodeš* a vrátnici NŽH (Izraelská 1, Praha 3, Nový židovský hřbitov) za 90 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně účtováno poštovné.

Objednávky zasílejte do redakce *Roš chodeš* (poštou – Izraelská 1, Praha 3, či e-mailem na roschodes@sefer.cz).

Luach 5785 je též k dostání ve vybraných pražských knihkupectvích (Academia na Václavském náměstí, Kalich v Jungmannově ulici, Oliva v Husově ulici a Primus ve Věžeňské ulici) za doporučenou cenu 120 Kč.

SVOU SYNAGOGU MÁM V PRAZE

řikal newyorský malíř Mark Podwal, který 13. září zemřel

Newyorský lékař a malíř Mark Podwal měl opravdu svou synagogu v Praze a spolu s ní tu měl spoustu přátel, kteří s velkým smutkem přijali zprávu, že v pátek 13. září po dlouhé a těžké nemoci, které tak statečně vzdoroval, ve věku 79 let zemřel. Stačil ještě po synovi vzkázat, že jeho dny končí a že se s láskou loučí; přesto nás zpráva tvrdě zasáhla. I my jsme měli rádi jeho. Jeho důvtipné ilustrace nás věrně provázely od počátku 90. let, stejně jako on sám, jenž se opakovaně vracel a přinášel stále nové nápady, které dokázal zdánlivě bez námahy, s velkorysostí, noblesou a potěšením uskutečňovat.

Věnoval nám spoustu času a energie, spoustu nápadů a svého umění, a navíc vždy tvrdil, že tím nejvíce obdarovaným je on sám. „Děkuji, že jste použili mé obrázky,“ říkával často redakci; jako nejvyšší poctu pak vnímal možnost vytvořit textilie pro Staronovou synagogu a později pro synagogu v Brně. Jak často říkal, práce pro něj byla druhem modlitby. Ctil tradici, již vnímal jako určité tajemství a inspirující dobrodružství, a k jeho životní cestě a osobní tradici patřilo i to, že navazoval a hlavně udržoval přátelství. Nikdy na něj nezapomeneme.

Publikujeme výběr ze tří rozhovorů, které poskytl Roš chodeš (12/1996; 10/2006 a 4/2012) a na stranách 8–9 nekrolog.

Marku, jak jste se stal malířem?

Nejdřív vám povím příběh ze života. Když jsem měl začít chodit do školky, byl jsem nachlazený, a tak jsem promeškal několik prvních dní. Pak jsem přišel a paní učitelka četla seznam žáků. Moje jméno nikdy nepadlo a já si myslel, že seznam nečte až do konce. Asi za týden jsem namaloval vlak a učitelce se obrázek moc líbil. Zeptala se mě, jak se jmenuji, a já jí odpověděl. Divila se: „Vždyť v téhle třídě žádný Mark není!“ Nevedla mě v třídní knize, protože při mém zápisu do školky došlo k chybě. Byla to moje první

opravdu existenciální zkušenost s kreslením: poprvé na něm záviselo mé bytí.

Šel jste studovat výtvarnou školu?

Ne. Rodiče si přáli, abych se stal lékařem, měl ze mě být chirurg. Na medicíně jsem ale propadl kouzlu politických plakátů. Psal se rok 1967–1968 a já kreslil plakáty proti válce ve Vietnamu. Pak, v roce 1971, jeden americký nakladatel mé plakáty vydal pod názvem *Sestup a pád říše americké* s předmluvou Petera Fondy (ten byl tehdy velmi populární). Všimli si jí redaktoři v *The New York Times* a nabídli mi spolupráci. Moje první kresba v novinách vyšla v roce 1972 a týkala se mnichovského masakru izraelských sportovců. Pak jsem kreslil politické obrázky a karikatury, kreslil jsem kdeco a kdekoho – Jimmyho Cartera, události spojené s Blízkým východem. Pro *The New York Times* jsem pracoval přes dvacet let, ale vlastně jsem politické karikatury nikdy nemaloval rád. A myslím, že v tomto oboru najdete mnohem lepší výtvarníky než mě.

Na jedné straně politické karikatury, na druhé straně kresby s židovskou tematikou...

V roce 1972 jsem se začal zajímat o sovětské Židy. A napadlo mě vydat Pesachovou hagadu o hrozném osudu sovětských Židů. Faraon byl car, Židé prchali z Ruska místo z Egypta. Tahle hagada vyšla dvakrát, podruhé dokonce ve významném nakladatelství Macmillan. Tak jsem začal kreslit obrázky na židovské náměty. Ale vždycky tam byl přítomen také satirický význam. Později vznikaly věci i s jinými židovskými náměty. Namaloval jsem židovský bestiář k legendám o zvířatech a začal jsem malovat knížky pro děti. Jedna z nich se zabývá kabalou, tedy významem čísla 10 v Bibli. Deset slov stvořilo svět, deset přikázání, deset egyptských ran, deset menor v Šalomounově chrámu atd.

Pro děti jsem kreslil také dybuka a golema. První verze *Golema* byly černobíle

ilustrace k vyprávění Elieho Wiesela, druhá verze, moje převyprávění příběhu s akvarelovými ilustracemi, vyšla v roce 1995. Ve stejné edici nakladatelství Greenwillow Books vyšel také *Dybuk* s mými ilustracemi. A teď jsem dokončil obrázky k příběhům z Chelмна.

Jaký vliv na vás měla východoevropská tradice a umělci jako Ansky, Lifšic nebo Chagall?

Miluji jejich svět, příběhy o dybucích, o Golemovi, obrazy ze štetlu. Tohle je můj únik. Žiji a pracuji v New Yorku, ale utíkám se do představ o tomhle světě.

Z vašich obrázků je cítit velký smysl pro tradici. Jaké jsou vaše rodinné kořeny?

Moc toho nevím. Rodiče už žili ve Spojených státech, ale původně pocházíme z otcovy strany z Besarábie, z matčiny z Haliče. Maminka přišla do Ameriky, když jí bylo osm, ve dvacátých letech. Její rodiče žili ve městě poblíž Białystoku. Přijela s matkou a se dvěma bratry. Dalšího bratra nemohli vzít s sebou, protože měl nějaké potíže s očima a do Ameriky by ho nepustili.

Tenhle můj nemocný strýček maloval. Nedávno se mi dostaly do rukou jeho akvarely – byly moc pěkné. Takže možná vděčím za svůj talent jemu. Zemřel v Osvětimi někdy v roce 1942. Babička se po zprávě o jeho smrti úplně zhroutila, trpěla depresí, musela se léčit v sanatoriu. Nakonec zármutkem zemřela. Babiččina smrt, to byl můj holocaust. A tahle zkušenost také probudila můj zájem o genocidu Židů.

Žil jste vždycky ve Spojených státech?

Ano. Narodil jsem se ve Brooklynu a žiji tu celý život. Vystudoval jsem tu medicínu, otevřel jsem si dermatologickou praxi a stále ji provozuji. Moji pacienti často nevědí, že také maluji.

Často spolupracujete s Eliem Wiesellem. Jak jste se seznámili?

Když v lednu 1977 francouzská vláda zadržela teroristu Abú Daúda, který byl zapletený do mnichovského masakru, a pak ho za několik dní nečekaně propustila, nakreslil jsem Eiffelovu věž, jak si zasněně představuje ropnou věž. To jsem ještě nevěděl, že i Elie Wiesel proti propuštění teroristy protestoval – napsal otevřený dopis prezidentu Giscardu d'Estaingovi. Tahle událost nás sblížila. Přátelství s Eliem

Foto Karel Cudlín.

mě pak přivedlo na různá místa: do jeho rodného městečka Sighetu, do Osvětimi, do Buchenwaldu. Elie mě už léta inspiruje. Vede. Je mi oporou. Těžko bych nalezl slova nebo dokázal nakreslit, jak moc jsem mu vděčný.

Navštěvoval jste vůbec nějakou uměleckou školu?

Ne. Já jen vždycky rád kreslil.

Židovská tradice je ale spíše racionální, spekulativní.

Ano. I v tom, co maluji, je vždycky nějaký nápad. Něco za tím. Až v poslední době, kdy maluji akvarely, jsem se začal zajímat i o estetiku obrazu, zjistil jsem, že obrázek může být pěkný sám o sobě.

Vaše kresby vypadají velmi jednoduše a prostě.

O to se také snažím. Abych i velmi osobní pocity vyjádřil tak, aby jim lidé snad porozuměli. Aby nápad byl přirozeným řešením problému. Třeba když jsem pra-

Ve Staronové synagoze před oponou, kterou navrhl. Foto K. Cudlín.

coval na první verzi *Golema*. Text říká, že Maharal měl sen, ve kterém se mu zjevilo prvních deset písmen hebrejské abecedy a řekl, aby vytvořil Golema. Já jsem namaloval oblak hebrejských písmen ve tvaru postavy Golema. Golem je tedy přímo stvořený z písmen – tak mi to připadá logické. Snažím se hledat nějaké neobvyklé řešení, něco nového. A srovnávám své staré věci s novými. I tak se učím.

Tradiční náměty poskytují umělci mnoho možností. Vy s nimi pracujete velmi moderním způsobem.

Snažím se. Třeba rozvinu megilu a v jejích záhybech vytvořím bludiště. Nebo ke staré chanukijce přimaluji elektrickou šňůru. Nepracuji s motivy, které jsou příliš užívané – například s Magen David. Ale mám spoustu obrázků s menorou – menora jako růže, menora, ze které vyrůstají

klasy nebo květiny, menora jako cesta k Chrámu a také jako železniční trať k Osvětimi. Jednou snad namaluji knihu svých menor. Užívám také další náměty – svinuté a zavínuté svitky, Chrám a Jeruzalémské Staré Město, motiv Židovského Města v Praze, desky Zákona, hebrejská písmena, ručičky na ukazování v textu, ruce kohenů, havdalové kořenky a další. Pracuji také s kabalistickými symboly.

Ale nejen s kabalistickými...

Narážíte na mou knížku *Freudův da Vinci*. To je čtyřicet kreseb, které by Freud rád našel v da Vinciho zápisníku. Ve skice chrámu Panny Marie je například místo kupole nádro. Jednou jsem dostal nabídku ilustrovat *Dracula*! Dělal jsem politickou satiru, humor, ale nakonec jsem se rozhodl jen pro židovské náměty.

Do Prahy jezdíte od roku 1996, ve svých obrazech používáte často pražské motivy. Inspiruje vás město ještě?

Zatím ano, ještě mě inspiruje. Ale je stále západnější, turističtější, je tu spousta nových hotelů, restaurací, značkových obchodů. Já mám rád Prahu s prázdnými ulicemi, v neděli brzy ráno nebo v noci. Praha nemůže nikdy ztratit své kouzlo, svou jedinečnost, protože je tu tolik zachovalých památek. Ale někdy mám pocit, že mizí její tajemno.

Jak se vám jeví zdejší židovská čtvrť?

Na jedné straně krásné synagogy, hřbitov, na druhé tu je po ulicích k vidění spousta kýčů. V uměleckých galeriích, na stáncích. Slušné věci najdete jen v obchodě v Židovském muzeu. Mně samotnému ty stánky nijak nevadí, vždycky si koupím nového Golema, kterého doma přidám do své sbírky, ale spousta mých známých připadají ty boudy u Starého židovského hřbitova hrozně.

Přátelíte se s Eliem Wieselem, který se angažuje v záležitostech týkajících se lidských práv. Děláte to také?

Mám své aktivity. Děti z prvního stupně židovských, muslimských a křesťanských základních škol kreslí obrázky inspirované mou knihou *Jeruzalémské nebe*. Jsou to děti z newyorských škol, ale plánujeme i projekt pro školu poblíž Los Angeles

a jednu v Charlotte, v Severní Karolíně. Možná i v Jeruzalémě. Děti kreslí, pak se společně sejdou, povídáme si to, co se z knihy dozvěděly, co pro které náboženství Jeruzalém znamená, jaké o něm mají příběhy a legendy, a také o tom, že je možné a nutné, aby se lidé různých věr spolu snášeli. V ideálním případě se děti baví mezi sebou, zjistí, že jsou vlastně všechny stejné. Myslím, že je hodně důležité věnovat se právě malým, než začnou být ovlivňovány svým prostředím, podléhat předsudkům. Nebyl jsem si jist, jak to dopadne, ale mám pocit, že na rozdíl od dospělých, kteří vnímají Jeruzalém většinou jednorozměrně, ho děti dokázaly pochopit trojrozměrně.

Máte vztah k newyorskému židovskému společenství?

Svou synagogu mám tady v Praze, Staronovou. V Americe se mi některé synagogy líbí, jsou to třeba pěkně postavené budovy, ale nic víc. Víte, nechodím na bohoslužby pravidelně, ale když už jdu, hodně to prožívám. Nejsem ortodoxní, ale mám rád, když se bohoslužba koná tradičním způsobem. Působí to na mě zvláštním kouzlem, které by se možná vytratilo, kdybych všemu rozuměl, kdybych pronikl do „techniky“ modlení. Umím hebrejsky tak, abych mohl číst, trochu se domluví. Ale hebrejšтина, bohoslužba, rituály pro mě mají určité tajemství. Kdybych všemu rozuměl, přestalo by mě to inspirovat.

Pro Staronovou synagogu jste vytvořil návrhy textilií. Myslel jste při této práci na historii této synagogy?

Báseň Rainera Maria Rilke, který se narodil v Praze, jednou napsal: „Báseň nejsou jen city, ale i zkušenosti.“ V návrzích je i to, co jsem v Praze a s Prahou prožil, ilustrace ke *Golemovi*, které jsem dělal s Eliem Wieselem, dokument o Starém židovském hřbitově, obrázky k dětské knize o Staronové, to, že jsem v ní byl mnohokrát vyvolán, abych četl požehnání nad Tórou. Než se návrhy zrodily, trvalo to desítky let a je v nich spousta zkušeností.

Jako lékař věřím ve vědu. Jako umělec věřím legendám. V jednom midraši se říká: „Hospodin ukázal Mojžíšovi Knihu Stvoření a řekl mu: Na počátku stvoření jsem pro každý úkol připravil jednoho člověka.“ Doufám, že můj úkol, jenž je zaznamenán v Knize Stvoření, je to, abych navrhl textilie pro Staronovou synagogu. *Připravila am.*

ZAČALO TO GOLEMEM

Vzpomínka na výjimečného umělce a vzácného přítele

Mark Podwal během svých pobytů v Praze od roku 1996 až do letošního jara, tedy skoro celých 28 let, sedával obvykle o šábesu ve Staronové synago-

Příběh Prahy, inkoust na papíře, 1982

ze. O pražské židovské památky a historii se zajímal již od sklonku 70. let, kdy se svým přítelem, spisovatelem Eliem Wieselem připravoval knihu o Golemovi (1983). Tehdy již Podwal, vzděláním a povoláním dermatolog, patřil v USA ke známým a uznávaným kreslířům: vydal *Knihu hebrejských písmen* (1978) nebo *Židovský bestiář* (1984), jeho obrazy s židovskými motivy vystavovala americká a evropská muzea včetně Louvru a působil také jako ilustrátor pro politické komentáře listu *The New York Times*, byl autorem vitráží pro největší newyorskou synagogu, templ Emanu-El, navrhl scénickou výpravu pro koncerty Simona a Garfunkela v Izraeli, vytvořil zlatou medaili washingtonské Rady muzea holokaustu, s Eliem Wieselem spolupracoval na televizním filmu o pesachovém sederu a pro Lincolnovo centrum v New Yorku vytvořil plakát k 3000. výročí založení Jeruzaléma.

Seznam jeho amerických a evropských aktivit zahrnuje stovky položek, které nelze všechny ani vyjmenovat (výstavy, publikace pro děti i dospělé, hudební a divadelní plakáty, návrhy judaik, loga, dopisní papíry a také dva dokumentární filmy), tak jen zmíním, že roku 2016 mu vyšla krásná a obsáhlá monografie s názvem *Reimagined. 45 Years of Jewish Art*, shrnující všechny podoby jeho různorodé práce, a ještě letos na jaře byla v synagoze na Eldridge Street odhalena jeho pestrobarevná podlahová mozaika, zobrazující symboly hebrejského zvěrokruhu.

NA CESTÁCH

Nejranější vzpomínka na naše setkávání ní pochází tedy z roku 1996. Tehdy byl

v Praze poprvé, doprovázel Elieho Wiesela na pražské Forum 2000. Jeho jméno jsem ale znal, poprvé jsem o něm slyšel v roce 1983 při přípravě výstavy *Precious Legacy* od kolegů z newyorského Židovského muzea, kteří nám jako dárek přivezli několik výtisků Wiesela s pečlivě provedenými Podwalovými ilustracemi. Jejich přesvědčivě vykreslené detaily ze Staronové synagogy a uliček pražského ghetta umělec zachytil s pomocí starých fotografií, které pečlivě studoval. Nemohl jsem tehdy uvěřit, že u nás skoro zapomenutý golemovský příběh v moderním New Yorku znovu ožívá.

Tehdy jsme se dohodli na Podwalově obsáhlé pražské výstavě na příští rok,

Rabi Löw s Golemem, kvaš, pastelka, 1994.

kteřá dostala pěkný název *Židovské sny* a stala se jednou z nejpůsobivějších výstav současného umění, jež se v Židovském muzeu v Praze po pádu komunistického režimu podařilo uskutečnit. Výstava byla otevřena příští rok, od září do listopadu 1997, a uvedl ji svým proslovem sám Elie Wiesel, vyšel k ní také zdařilý katalog. Od té doby přijížděl Mark Podwal do Prahy každý rok alespoň jednou či dvakrát, později i častěji, naposledy ještě letos v květnu, již nemocný, se synem Mikem.

Vždy přinášel nové informace o své tvorbě, ale také svoje nové publikace, plakáty a myšlenky. Protože jsme měli podobné zájmy, navštěvovali jsme v Praze společně – pokud to bylo možné – židovské památky a nejruznější muzea, ale hlavně se procházeli po Praze, o jejíž historii se nepřestával zajímat. Ještě přínosnější bývala pro mne

jeho společnost v New Yorku. Mark přes den pracoval ve své ordinaci, ale o víkendu a večer jsme společně navštěvovali různé synagogy, muzea a výstavy a samozřejmě také nejruznější staré židovské restaurace, což bylo zvláště příjemné.

VÝSTAVY, KNIHY

V pražském Židovském muzeu jsme mu později připravili další výstavy: *Židovská magie* (2001–2002) a v roce 2006 výstavu *Metafory Marka Podwala* z jeho nových obrazů, akvarelů a kreseb na židovská a pražská témata v nově otevřeném Americkém kulturním centru na Tržišti. Nezabýval se však výlučně jen židovskými tématy, i když je měl nejraději. Měl i další zájmy, především hudební – vytvořil řadu plakátů pro opery v Lincolnově centru a obsáhlý cyklus obrazů a kreseb *Mozart a Praha*, věnovaných jeho milovanému skladateli, který byl vystaven ve Stavovském divadle a v galerii v Klementinu a vzbudil značný zájem. Později vytvořil ještě obsáhlý cyklus věnovaný historii antisemitismu *To všechno nás postihlo* vystavený v Muzeu ghetta v Terezíně; kopie obrazů pak Mark věnoval Národní knihovně a také knihovně v Oxfordu a Paříži. Mimoto vyšla v nakladatelství Sefer česká verze jeho zajímavé a objevné knížky *Židovský bestiář* a v Židovském muzeu jsme v roce 2002 vydali jeho *Hebrejský kalendář*, překlad knihy *Stavěno anděly. Příběh Staronové synagogy*, ale také soubor pražských židovských pohlednic.

Své ilustrace s židovskými motivy poskytoval ochotně a bezplatně jak Židovskému muzeu, tak pražské a dalším

Rabinská ulička, akryl, kvaš, pastelka, 2001.

židovským obcím a samozřejmě se objevovaly v měsíčníku *Roš chodeš*, v *Luchachu* a v *Židovské ročence*. Jeho nejvýznamnější díly z pozdější doby byly

návrhy a realizace dvou synagogálních opon (2012) a tři pláštíků na svítek Tóry, věnovaných na památku jeho rodičů Staronové synagoze, o něco později také dvou dalších velmi zdařilých synagogálních opon pro synagogu v Brně. Textilie vždy nejen navrhl, ale sehnal rovněž nemalé prostředky (často od svých věrných pacientů) na jejich výrobu, na kterou pak vždy osobně dohlížel. Ještě letos navrhl ke 100. výročí úmrtí Franze Kafky soubor šesti jednoduchých pohlednic, který je možno zakoupit v papírnickví v Paláci Kinských. O díle Marka Podwala jsem psal vícekrát, a tak si jako vzpomínku na něj dovoluji čerpat ze svých textů o jeho tvorbě ze starších katalogů a článků.

NÁPAD, METAFORA, VTIP

Jakkoli jsou Podwalovy kresby zdánlivě velmi jednoduché a prosté, přináší vždy nový nápad, metaforu nebo vtíp. Inspiruje se tvarem a kombinací hebrejských písmen, knihami a svítky, ustálenými formami tradičních kultovních předmětů, kabalistickými symboly, ale také výzdobou náhrobků, památnými místy a stavbami v Praze nebo Jeruzalémě.

Kombinace různých symbolických motivů vytvářejí nové souvislosti, ozvláštňují stará témata a objevují dosud skrytý význam: Svítek Tóry (Učení, Zákona) obepíná stíněné stavby ghetta pevnější než jakákoli hradba, čáry osudu v dlani *chamsy* (amulet ve tvaru ruky) zachycují vlastně plán ulic ghetta, které bylo po staletí jediným důvěrně známým světem svých obyvatel, náhrobky Starého židovského hřbitova svým tvarem připomínají chaotickou architekturu ghetta nebo se proměňují v postavu hliněného Golema, zatímco náhrobní nápisy připomínají svojí výzdobou stránky starých rukopisů a tisků, líčících nekonečné množství lidských osudů. Hodiny s hebrejským číselníkem z Židovské radnice se v noci vyhoupnou na oblohu a putují jako měsíc nad městem s jeho gotickými věžemi, které

po staletí inspirovaly tvar šábesových kořenek, zatímco skutečné věže nebyly v ghettu povoleny.

Pismena, inkoust na papíře, 1982.

V židovském světě dobře známá Staronová synagoga se ocitá nakonec podle slov legendy uprostřed Jeruzaléma, zatímco vzpomínka na Jeruzalém vystupuje ze stránek modlitebních knih v synagoze, pražské ghetto se pozvedá na chanukové menoře k nebesům a sama Praha se v jeho ilustracích rozkládá na otevřené knize osudu, kde jsou zapsány všechny její příběhy. Snad nejlépe se Podwalovi podařilo vyjádřit židovskou spiritualitu pomocí hebrejských písmen, která volně poletují vzduchem, stoupají jako slova modlitby k nebesům a zase se vracejí zpět, vystupují ze stránek knih a shlukují se v nekonečných kombinacích do různých tvarů.

JAKO SOFER

Podwalův styl se v průběhu času měnil. Zatímco dlouhá léta kreslil jemně provedené až miniaturní černobílé kresby, v pozdějších letech se jeho projev stále zjednodušoval ke stále větší kresebné a malířské volnosti. Současně začal také poprvé experimentovat s barvami, nejprve v jasných základních tónech a jednoduchých tvarech, později ve stále složitějších a živě malovaných kompozicích. Jeho akvarely a kvaše berou stále více v úvahu své estetické působení a jeho ilustrované knihy již ukazují velmi profesionální a živě barevný dekorativní moderní narativní styl.

Svým soustředěným zájmem o židovské symboly a židovskou historii připomíná Mark Podwal středověkého iluminátora nebo ještě spíše *sofera* – písaře,

kteřého měla kdysi každá židovská obec. Jako on se také Mark zcela soustředil na svůj úkol, hledal další souvislosti, které by mu pomohly osvětlit podobu a význam nějakého starého příběhu. Přitahoval jej svět židovské tradice, svět legend a příběhů o dybbucích, o Golemovi a životu ve východoevropských komunitách, odkud přišli ve 20. letech jeho rodiče do Spojených států. V květnu 2016 se ostatně vypravil do matčina rodiště, městečka na severovýchodě Polska, a vydal pak na její památku knihu *Kaddish for Dąbrowa Białostocka*. Ilustrace z ní pak byly vystaveny v Muzeu ghetta v Terezíně. Pro průčelí školy na místě zničeného ghetta v tomto městečku navrhl rozměrnou nástěnnou malbu stromu se širokou korunou, v níž se šumící listy proměňují v hebrejská písmena (malbu provedli podle Markova návrhu místní umělci).

Svou originalitou a mnohostranností, stejně jako původností své umělecké vize by Mark Podwal mohl být dobrým příkladem židovského umělce, který se nenechá svést vnější podobou věci ani efektní výtvarnou technikou, ale je obrácen do svého nitra a představ, kde se setkávají biblické postavy s příběhy Talmudu a midraše a ožívají prastará vyprávění, která nám přibližují pozapomenutý svět židovského života a tradice. Jeho tvorba otevřela zcela nový pohled na židovská témata a vnesla živý pohled do současného židovského umění, v němž se tradiční hodnoty podařilo spojit s moderní uměleckou formou a výrazem.

Ačkoli se většinu života věnoval především židovským tématům, podařilo se mu díky jeho talentu a pracovitosti realizovat snad všechny své představy a záměry, jako se to podaří jen málokterému umělci. Prožil neobyčejně šťastný a bohatý tvůrčí život a svými obje-

vy a představami činil vnímavějšími a šťastnějšími i své přátele a čtenáře. Věřím, že pokud si někdo svým uměním zasloužil „svazek s věčným životem“, pak je to Mark.

ARNO PAŘÍK

Jom kipur ve Staronové synagoze, akryl, kvaš, 2008.

PORTRÉTOVALA LIDI I VĚCI

O výstavě fotografky Lucie Moholy v pražské galerii Kunsthalles

Do konce října probíhá v pražské galerii Kunsthalles velká výstava pražské rodačky, fotografky Lucie Moholy. Patřila k progresivním levicovým umělcům učiliště Bauhaus, kvůli nacismu musela emigrovat, uchytila se ve Velké Británii, její práce dokumentaristky ji zavedla do poválečné Jugoslávie nebo do Turecka a také do Izraele. Na rozdíl od jejich kolegů, architekta Waltera Gropia, malířů Paula Kleea a Vasilije Kandinského, fotografa Lyonela Feinengera či bývalého manžela Lászla Moholy-Nagy, není téměř známá. Byla v mnohém ohledu více technickou než uměleckou fotografkou, ale pro propagaci dokumentární fotografie a dokumentaci prostředí Bauhausu vykonala nesmírně mnoho.

Vlastní portrét, 1930.

Zajímavý je také její podíl na rozvoji a užívání mikrofilmovacích metod, který je v Kunsthalles představen velmi názorně.

STRÍZLIVÝ STYL

Lucia Moholy se narodila roku 1894 v pražském Karlíně do německy mluvící židovské rodiny významného pražského advokáta Schulze. Zájem o umění ji přivedl ke studiu dějin umění, filozofie a filologie na pražské univerzitě. Po studiích se přestěhovala do Německa, psala divadelní kritiky a živila se jako redaktorka několika nakladatelství. Seznámila se zde s avantgardním malířem, sochařem, fotografem a designérem Lászlem Moholy-Nagyem, který do Berlína emigroval z Maďarska a za něhož se provdala.

Začala se zajímat o fotografování, studovala ho v Bauhausu ve Výmaru, poté působila jako fotografka na volné noze. Zaměřila se na dokumentaci Bauhausu (ve Výmaru a poté v Desavě), její snímky se využívaly jako ilustrace v materiálech propagujících toto učiliště, v katalozích výrobků, ale i v časopisech (včetně těch v Československu).

Učiliště potřebovalo publicitu velmi nutně: Ač mělo řadu příznivců, ve Výmaru (1919–1924), poté v Desavě

(1925–1932) a nakonec v Berlíně (1932–1933) bojovalo o existenci kvůli silicím nacionalismu v zemi, kdy politici i veřejnost považovali školu za kosmopolitní a levicové hnízdo, za výstřední instituci, která si nezaslouží finanční podporu. Po nástupu nacismu padly veškeré zábrany a berlínská policie školu uzavřela.

Hlavní cíl, pro nějž Walter Gropius učiliště zakládal, asi není třeba připomínat: Po první světové válce ho vedla utopická představa o světě, v němž se v každodenním životě projeví nový styl, nová energie, revoluční proměna společnosti. V Bauhausu se vyučovaly architektura, fotografie, řemesla (práce s kovem, truhlářina), design, malířství, keramika či tkaní. Výrobky měly být kvalitní, řemeslné co nejdokonalější a mít estetickou hodnotu (podobně jako produkty směru Arts and Crafts v Británii), současně měly být praktické a v ideálním případě určené k masové výrobě. Tím by se snížila jejich cena a byly by dostupné širšímu publiku.

V Desavě nafotila L. Moholy stovky snímků budov a interiérů, zachycujících v celcích i detailech charakteristické znaky moderní architektury. Její přístup byl stejný jako její architektonické objekty: přesný, střízlivý, věcný, dává vyniknout materiálu, tvarům, detailům a struktuře objektů (jak předmětů, tak budov). Jak bývá zmiňováno, tímto přístupem se řadila spíše ke směru nové věcnosti než experimentální fotografii, již provozoval její manžel.

ARCHITEKTURA A DESIGN

Lucia Moholy dokumentovala na svých snímcích interiéry a exteriéry navržené

architektury Bauhausu (především W. Gropiem) i jeho výrobky. Díky jejím fotografiím máme přesnou představu o škole v Desavě, kde měl architekt dostatek prostoru k vytvoření skutečně promyšlených dílen, učeben, ubytoven pro studenty (byly přímo součástí učiliště) i rezidencí pro učitele.

Její snímky mají dokonalou kompozici a nasvícení; zachycují vzdušné, jednoduché, pohodlné moderní bydlení, v němž velkými okny proudila dovnitř spousta světla.

Vybavení odpovídalo exteriéru: židle s kovovou konstrukcí, které navrhoval Marcel Breuer, knihovny kombinované s úložným prostorem, skleněné půlkulové lampy na kovových nohách (od téhož). Na stěnách visely abstraktní obrazy od Moholy-Nagy, či abstraktní gobelíny, které v Bauhausu vytvářela Gunta Stölzlová. Moholy dokládá, jak vypadalo modelové spojení moderní architektury a designu.

Její fotografie školy a budov připomínají minimalistickou krajinomalbu: bílé budovy s balkony a terasami, v jejichž oknech se zrcadlí nebe a stromy.

Fotografovala i designové produkty jednotlivých dílen, lampy, konvice a konvičky, šálky, nábytek. Vznikaly jakési portréty předmětů, pečlivé a promyšlené, kdy předměty jako by žily vlastním životem. Podobně snímala i lidi, portrétovaní se většinou do objektivu neusmívají, nevyzařují energii, jsou ponořeni sami do sebe.

Gropiova vila v Desavě, postavená dle vlastního návrhu.

Jakkoli měly její snímky vysokou hodnotu, bylo na ně pohlíženo jako na záznam předmětů, nikoli jako na umělecký výtvar. Když se reprodukovaly, většinou byli zmíněni jen architekti či designéři prostor, nábytku a předmětů, nikoli fotografka. (Ostatně ani v českém

vydání knihy Franka Whitforda *Bauhaus* není Lucia Moholy uvedena jako autorka snímků.) Tento fakt, tedy opomíjení podílu kolegyň slavných tvůrců, připomněla i videňská výstava o ateliéru Singer-Dicker, architektonické dílně ve 20. letech ve Vídni, v níž kromě architekta Franze Singera působila malířka a návrhářka Friedl Dickerová, později

Moholy opakovaně zdůrazňovala, mj. ve stati *Role fotografie ve společnosti* (1957), již výstava představuje v psané i audio podobě. Citujeme: „Minulé léto jsem četla v tisku zprávy o povodních v Ankaře, hlavním městě Turecka, ležícím téměř 1000 m nad mořem. Protože jsem si město pamatovala jako velmi vyprahlé, nedokázala jsem pochopit, jak jej během obdo-

a spolukurátor výstavy Jan Tichý. Příběh Lucie Moholy zahrnuje totiž i trpkou část, kdy při útěku z Berlína přišla o velkou část souboru svých skleněných desek, svého fotoarchivu. Po letech marného pátrání se dozvěděla, že je do USA převezl Walter Gropius a celá léta je u sebe uchovával její bývalý manžel. Od 30. let tak Gropius spolu s Lászllem Moholy-Nagyem s reprodukcemi volně nakládali bez uvedení jejího autorství. Tichý vytvořil instalaci na téma těchto ztracených desek a další, jež se věnuje technice mikrofilmů.

Lucia Moholy přišla při bombardování Londýna o ateliér a tato ztráta podnítila její zájem o mikrofilmování (převádění dokumentů na mikrofilm, formátu většínou 35 mm). V roce 1942 byla jmenována ředitelkou Mikrofilmovacích služeb londýnského Sdružení speciálních knihoven a informačních kanceláří (ASLIB). Pořizovala kopie pašovaných německých vědeckých publikací pro strategické využití za války. Vymyslela také zařízení na promítání textu, díky němuž by si mohli zranění vojáci číst vleže, a tento vynález

Jediny snímek z českých archivů: TGM a účastníci mezinárodní konference výtvarných umělců v Praze roku 1928.

provdaná Brandeisová (známá hlavně svým působením jako pedagožka v terezínském ghettu), od jejíž smrti v Osvětimi uplyne v říjnu 80 let. Ačkoli Friedl Dickerová k Singerovým návrhům nezanedbatelně přispívala, její podíl nebýval při realizaci zmiňován (viz *Rch* 3/2023).

ROLE FOTOGRAFIE

L. Moholy zůstala v Bauhausu v Desavě do roku 1928, pak odešla z učiliště i od manžela a působila v Berlíně. V roce 1933 však musela kvůli svému židovskému původu a vztahu ke komunistickému aktivistovi Theodoru Neubauerovi uprchnout – nejprve k rodičům do Prahy, poté do Rakouska, Švýcarska, Paříže a nakonec, roku 1934, se jí podařilo dostat do Velké Británie. Na konci 30. let měla v plánu odjet do Ameriky, odkud dostala nabídku učít na škole v Chicagu. Ani přes intervence bývalého manžela i bratra, filmaře Franze Schulze, kteří v USA žili, nedostala od amerických úřadů vízum (hlavní překážkou byly její úzké kontakty s levicovými umělci i politiky). Válečná léta strávila v Londýně, kde se živila jako uznávaná portrétní fotografka (před kamerou jí například stáli členové a členky Bloomsbury Group).

Z té doby pochází také její kniha *Sto let fotografie 1839–1939*, důležitá publikace, která docenila význam fotografie jako nástroje společenské a kulturní proměny (na výstavě ji lze zakoupit v originále i v českém překladu). Význam fotodokumentace

bí sucha mohla zasáhnout povodeň, která si vyžádala stovky životů. Nabyla jsem dojmu, že novinové články přehánějí. Ani sugestivní rozhlasové zpravodajství mi nedokázalo zprostředkovat katastrofu v plném rozsahu. Teprve když jsem viděla podrobné obrazové reportáže v tureckých novinách, pocítila jsem, jak se můj dosud věcný zájem proměnil v lidskou účast a soucit.“ Její slova neztratila na významu ani dnes, i po vzniku televize a digitálních médií hodnotu reportážní fotografie oceňujeme stále a snímky těch nejlepších autorů jsou i nyní zdrojem emocí a účasti.

VÝSTAVA

Na výstavě lze zhlédnout stovky snímků, portrétů i záběrů z Bauhausu, z Anglie, z cest do Jugoslávie, Turecka i Izraele, osobní i pracovní dokumenty. K vidění je i skupinové foto z Prahy, na němž zachytila účastníky mezinárodní konference výtvarných umělců z roku 1928, v jejichž středu stojí T. G. Masaryk; jedná se o jedinou její fotografii, jež je uložena v pražských sbírkách.

Výstava však nepředstavuje „jen“ fotografie, ale také její rozmanité aktivity, na které se zaměřuje i současný fotograf

Portrét romské ženy ze Skopje, 1932

inspiroval J. Tichého. Později Moholy založila vlastní konzultační kancelář s názvem Documentary Services a díky tomu získala pozici technické expertky při UNESCO. Koncem padesátých let se přestěhovala do Curychu, kde se kulturně angažovala až do své smrti v roce 1989. Zůstal po ní rozsáhlý archiv fotografií, korespondence a nevydaných textů.

Pražská výstava je tedy objevná: poprvé představuje místní rodačku Lucii Moholy, fotografku a podnikavou ženu, její roli v propagaci Bauhausu a následnou rozmanitou práci. Zajímavým způsobem tak doplňuje další osobnost k těm, jejichž díla jsme měli možnost vidět na výstavě *Nové realismy* v Galerii hlavního města Prahy.

ALICE MARXOVÁ

Lucia Moholy: Exposures v Kunsthalle Praha. Expozice trvá do 28. října, k dispozici je katalog v české a anglické mutaci, více viz www.kunsthallepraha.org.

(NE)SYNAGÓGY

Ako sa na Slovensku nezvratne zmenili božie stánky

Budovy synagógy majú primárne slúžiť ako miesto (židovských) bohoslužieb. V nedemokratických režimoch strednej Európy však často strácali pôvodnú funkciu.

Na úvod trochu histórie a demografie. V roku 1930 na Slovensku žilo 136 767 Židov. Organizačne boli rozdelení do 228 (prevažne ortodoxných) náboženských obcí. Holokaust zmenil demografickú štruktúru, ale aj hodnotové orientácie mnohých preživších, ktorí stratili vieru.

Po oslobodení obnovilo činnosť 79 ŽNO, niektoré však fungovali len krátko. Hlavným dôvodom bola alija. Do Palestíny/Izraela odišlo takmer 11 000 ľudí, čiže asi tretina komunity. V roku 1950 na Slovensku evidovali už len 7476 Židov. Po okupácii Československa v auguste 1968 zo Slovenska emigrovalo 4500 členov komunity, teda viac než 50 percent vtedajšieho stavu. Pokračovanie je tristné. V roku 2021 sa k židovskému vierovyznaniu prihlásilo 2007 osôb, čo je 1,47 percenta zo stavu v roku 1930 a asi štvrtina z počtu Židov v roku 1950. Dnes na Slovensku pôsobí 12 ŽNO.

ÚZŽNO

Centrálnou inštitúciou slovenskej komunity je Ústredný zväz ŽNO. Vznikol na základe Vyhlášky 231/1945 o úprave pomerov židovskej konfesie, ktorú v auguste 1945 prijala Slovenská národná rada. Nová organizácia mala okrem iného rozdeliť ŽNO na fungujúce a tie, ktoré boli určené na zánik. Kritériom „prežitia“ boli pravidelné bohoslužby. Táto podmienka zlikvidovala desiatky obcí, lebo holokaust, alija či spomenutá strata viery vyvolali problémy s minjanom. Medzi ďalšie úlohy ÚZŽNO patrila správa majetku zaniknutých obcí. Zväz tak dostal na starosť desiatky opustených synagóg a stovky cintorínov.

V archíve ÚZŽNO možno nájsť údaje o ŽNO, ktoré zanikli v rokoch 1945–1965. Okrem iného prezrádzajú konflikty medzi zväzom a obcami, ktoré boli administratívne zrušené, ale ich členovia chceli pokračovať v činnosti. Vedenie zväzu nesúhlasilo, aby ŽNO v mestečku Modrý Kameň predala synagógu v neďalekej Sklabinej, „lebo nie ste Vy oprávnení odpredávať cirkevné nehnuteľnosti“.

„Zrušená“ obec sa ale nevzdala: „Keďže naša židovská náboženská obec zatiaľ nezaničila a jestvuje ďalej a dúfame, že aj v budúcnosti bude jestvovať, spomenuté nariadenie sa na náš prípad nevzťahuje. Prosím, ráčte toto naše zdelenie láskavo na vedomie vziať.“ Dobové napätie sa prejavilo aj v Šaštine na západe Slovenska. Keď v roku 1946 ÚZŽNO vyhlásil verejnú súťaž na predaj tamjšej synagógy, postihnutí nesúhlasili: „Máme viac ako 20 členov, a preto si svoje záležitosti sami vybavujeme. Čudujeme sa preto, že ste dali bubnovať predaj domov bez nás, a obzvlášte kostol, ktorý sa nemá a nesmie predať.“

(Ne)synagóga v záhorskej obci Borský Mikuláš dnes slúži ako obľúbená pekárňa. Foto Dušan Kostovský.

Opustené synagógy mali rôzne osudy. Boli (či dodnes sú) v nich reštaurácie, kaviarne, kiná, galérie, koncertné sály, kultúrne domy. Viac však ľudí hnevá ich premena na sklady, sýpky, remeselnícke dielne, telocvičnice, lezecké steny, nočné podniky, krémy, obchody či kresťanské kostoly. V septembri 1945 Evanjelický farský úrad chcel odkúpiť synagógu v Bošáci: „Budova nachádza sa v centre obce. Je vo vnútri zničená, zariadenie úplne rozobraté, okná všetky zničené, strecha na dvoch miestach poškodená. Keďže evanjelická cirkev v Bošáci nemá svojho chrámu a keďže zo židovskej obce v Bošáci nikto sa nevrátil a, s poľutovaním zisťujeme, nikto sa už asi nevráti, niet teda nádeje na obnovenie samostatnej obce bošackej.“

KORENE PROBLÉMU

Dnešný tristný stav (ne)synagóg sa začal v období Slovenského štátu. V roku 1942

vyrabovali synagógu v Zlatých Moravciach: „Príslušníci Hlinkovej gardy z nej vyhadzovali na ulicu knihy, nábytok a rituálne predmety. Hodnotnejšie veci si hneď nechali, iné rozkradli miestni obyvatelia. Nakoniec povyhadzované veci spálili.“ Ničivé následky priniesli aj vojnové udalosti. V Strážskom „synagóga bola počas fronty úplne zničená (tam mali Nemci kuchyne, kone, kravy a pod. – potom evakuanti, sovietski vojaci atď.).“ V obci Lúky pod Makytou nemeckí vojaci synagógu vypálili. Povojnový údaj z Falkušoviec poukazuje, že nezaháľali ani miestni obyvatelia: „Od predaj tohto kostola je nutný, nakoľko dedinčania ho rozoberajú, lebo stojí na zapadlom mieste, takže je obava, že ho celkom rozkradnú.“

Deštrukcia komunity a jej majetkov pokračovala aj počas vlády KSC. Zanikli ďalšie náboženské obce, pribudli opustené cintoríny a synagógy. Vedenie zväzu hľadalo riešenie v predaji opustených budov. Neišlo o ľahké rozhodnutie: „Zdôrazňujeme, že bolí nás to dosť, keď musíme pristúpiť k odpredaju našich synagóg, kde voľakedy sa konali bohoslužby a zvelebovali Všemohúceho a dnes nie je tam niko-

ho, kto by oživil túto tradíciu. Nemôžeme preto ináč, ako sa postarať aspoň o to, aby z našej synagógy bola zriadená budova, ktorá neurazí dôstojnosť božieho stánku.“

Na toto rozhodnutie existujú rôzne názory, ale späťme ho považujem za objektívne najlepšiu možnosť, hoci konkrétne riešenia môžu z dnešného pohľadu pôsobiť kontroverzne. Zoznam, ktorý ÚZŽNO pripravil v 60. rokoch 20. storočia, má 173 položiek. 34 synagóg klasifikovali slovami „ešte stoja“, kým ďalších 20 „už neexistuje“. 54 objektov tvorili sklady (najmä sýpky na obilie), v iných boli rôzne dielne; sedem budov využívali na bývanie, v štyroch prípadoch sa z bývalých synagóg stali školy, do šiestich umiestnili kultúrne zariadenia (kino, divadlo, kultúrny dom, koncertnú sálu a pod.).

Tento zoznam vyvoláva otázku, ktoré z uvedených alternatív (ne)urážajú dôstojnosť duchovných objektov. Dnes víta-

me hlavne ich kultúrne využitie, v minulosti však prevládala odlišný postoj. Predstavitelia zväzu uprednostňovali práve záujemcov, ktorí tu chceli zriadiť sklady či dielne a zásadne odmietali „kultúrne“ aktivity. Viedli ich k tomu obav, že rôzne predstavenia by mohli mať nevhodný obsah. Príkladom je odpoveď ŽNO v Bardejove na žiadosť mesta, ktoré plánovalo zmeniť bývalú synagógu na kino: „1. Spomenutá synagóga slúži t. č. Roľníckemu skladištnému družstvu v Bardejove na uskladnenie

Synagogu v Šamoríne prevádzkuje pán Csaba Kiss s manželkou ako galériu. Prebiehajú tu aj liberálne bar či báb micva. Foto P. Salner.

chlebovín, čím slúži verejnému záujmu. Tento účel je v súlade s náboženskými rituálnymi predpismi židovskej konfesie. 2. Zabratie synagógy, resp. jej použitie na zábavné ciele odporuje náboženským predpisom Židovskej náboženskej obce.“

Dochované kúpnopredajné zmluvy zakazovali konať v predaných sakrálnych objektoch nábožensky nevhodné akcie. ŽNO Lučenec ako dôvod predaja uviedla, že objekt bol počas vojny poškodený a obec nemá prostriedky na opravy. Navyiac ho ani vraj nepotrebuje, lebo po holokauste mala len 10 percent predvojnového počtu členov a „tomuto počtu vyhovuje aj druhá, menšia, v meste jestvujúca synagóga“. Dôležitý je ďalší bod: „Keďže sa však jedná o synagógu, je podmienkou odpredaja, že v budove synagógy, ktorá bola pre náboženské účely posvätená a slúžila k náboženským obradom, nemôžu byť nikdy v budúcnosti usporiadané žiadne tanečné zábavy a užívané alebo podávané žiadne alkoholové nápoje, ale aby táto budova slúžila vždy a výlučne účelom kultúrnym a humanitným.“ Požadovali tiež, že pri plánovanej adaptácii „nesmie byť táto prevedená takým spôsobom, aby chodby boli umiestnené bárskde v stavbe terajšej budovy, ale tieto môžu byť umiestnené výlučne mimo“. V zmluvách však často chýbali sankcie za prípadné porušenie podmienok, takže noví vlastníci ich bez obáv využívali podľa svojich potrieb.

Ako vidno, vedenie zväzu (a s ním aj časť obcí) zdôrazňovalo religiózne kritériá. Niektoré ŽNO však už vtedy prefero-

vali odmietaný (dnes bežný) kultúrny prístup. ÚZŽNO chcel v roku 1948 predať synagógu v Senici Roľníckemu potrebnému družstvu, ktoré ju mienilo premeniť na sklad obilia. Predstavitelia miestnej (oficiálne zaniknutej) ŽNO ale budovu už skôr ponúkli mestu Senica „s tou podmienkou, že spraví z kostola kultúrny dom (kino), pekne upravená budova by aspoň nám bola pamiatkou, že tam niekedy bol náš kostol. Ale to si nikto z nás nepraje, ba ani nepripustíme, aby na miesto kostola bolo skladište na obilie alebo iný tovar.“

SÚČASNOSŤ

Rozpor medzi religióznym a kultúrnym prístupom pretrváva aj po novembri 1989. Verejnosť (aj vedenie ÚZŽNO) dnes víta kultúrne a zábavné aktivity v obnovených objektoch, tento prístup sa ale nestretáva so všeobecným súhlasom. Synagógu v Banskej Štiavnici zväz predal v roku 1949 s tým, že mesto ju nesmie využívať „na nedôstojné ciele, ako napríklad zábavnú miestnosť, krčmu

Priestory bývalej synagógy v Raslaviciach využívali ako sklad či predajňu. Po úspešnej rekonštrukcii je v nej kultúrne a informačné stredisko. Foto Andrej Werner.

a podobne“. Po novembri 1989 vládlo presvedčenie, že tam vznikne kultúrne centrum. V roku 2014 si budovu (pôvodne na 5 rokov) prenajal miestny pivovar Erb a umiestnil v nej plničku piva. Podľa nových vlastníkov toto riešenie podporil aj bratislavský rabín Baruch Myers, lebo „divadlo by nebolo najšťastnejším riešením, pretože by sa v ňom mohli hrať aj

hry, ktoré by nezodpovedali dôstojnosti tohto priestoru. Konzultovali sme to s ním a vyjadril sa, že umiestnenie takto riadenej, hygienicky udržiavanej špičkovej časti pivovaru je prijateľnejšie. V tejto prevádzke totiž udržiavame čistotu, poriadok a hlavne ticho.“

Necitlivý prístup k nedávnej minulosti vidíme v Ružomberku. Krásne obnovená synagóga vyvoláva miesto radosti roztrpčenie židovskej komunity. Dôvodom je, že sa zmenila na Kultúrny dom Andreja Hlinku... Nesie teda meno, neodmysliteľne spojené s utrpením Židov počas holokaustu.

V súčasnosti verejnosť víta, že obnovené objekty synagóg sa využívajú na vzdelávacie, kultúrne či zábavné aktivity. Pohľad na ich prinavrátenú krásu poteší, napriek tomu ale často pociťujem rozpaky. Ich príčiny mi pomohla objasniť Dara Hornová vysvetlením, prečo termín „židovské kultúrne dedičstvo“ vníma ako „geniálny marketingový ťah“: „Je to mnohým lepším názvom než ‚majetek ukradený mŕtvym alebo vyhnaným Židom‘. Kedyž taková miesta nazveme židovským kultúrnym dedičstvom, všetky ty protívne morálne pocity – treba proť vlastne tyto památky existujú – se vypaří v oparu dobré vůle. A nejen dobré vůle, zacílené přímo na vás, židovského turistu. Tihle nežidovští občané a jejich velkorysá vláda se rozhodli udržovat tento hřbitov či zrenovovat tuto synagogu anebo založit toto muzeum čistě z hluboké úcty k Židům, kteří tu kdysi žili (a z nevyřešených důvodů) už nežijí.“

ZÁVER

Podstatu synagógy netvorí steny a múry, ale náboženské aktivity, ktoré v nej prebiehajú. Po novembri 1989 niektoré bývalé synagógy vďaka obeťavosti dobrovoľníkov a pochopeniu štátnych inštitúcií „ožili“. K ich

obnove ale dochádza najmä tam, kde už nepôsobí žiadne židovské inštitúcie. Bez Tóry a aktivít, ktoré sú s ňou spojené, sa však obnovené objekty stávajú pamiatkami, ktoré síce pripomínajú minulosť, ale až na výnimky neprispievajú k oživeniu židovských tradícií. Bývalé božie stánky sa nezvratne zmenili na „(ne)synagógy“...

PETER SALNER

LEŽ MÁ KRÁTKÉ NOHY

Kniha rozhovorů Karla Hvižd'aly s Karolem Sidonem

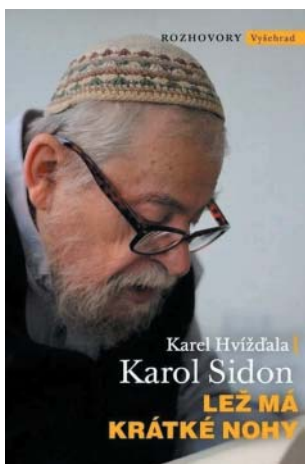
„S vrchním zemským rabínem Karolem Efraimem Sidonem vedeme dialog bezmála třicet let a zrodily se z toho čtyři knihy: *Když umřít, tak v Jeruzalémě* (spoluautor Viktor Vondra, 1997, 2012, 2014), *Červená kráva* (2002, 2014), *Sedm slov* (2004 a 2014) a *3 rozhovory* (2014). Od té doby, co jsme spolu poslední knihu dopsali, což bylo v roce 2014, jsme oba byli ponoukáni k tomu v rozhovorech pokračovat, ale nevěděli jsme jak. První knihu jsme psali proto, aby si Židé připomněli, kým jsou, druhou proto, abych si já připomenul, kdo jsem, ve třetí knize jsme zkoumali krajní meze rozhovoru (každá kapitola je jen o jednom slově) a čtvrtá kniha je souborným vydáním předešlých knih doplněným mou esejí Evangelion K. E. S.

a rozhovorem O šuplíku v nás. Teprve když jsme viděli, že hlavně díky internetu, sociálním sítím a algoritmům ve veřejném prostoru nad informacemi převážila lež, fake news, blábol či spiklenecké teorie, se nám v hlavách rozsvítilo: poslední knihu věnujeme celou jen jednomu slovu, a to je právě LEŽ,“ vysvětluje Karel Hvižd'ala v úvodu genezi čtvrté knihy rozhovorů s vrchním zemským rabínem Karolem Sidonem *Lež má krátké nohy*, kterou vydalo letos na jaře nakladatelství Vyšehrad.

ČTVRTÁ KNIHA

Oba protagonisty jistě nemusíme nějak zvlášť představovat – Efraim Karol Sidon (1942) je od šedesátých let minulého století známý česky píšící spisovatel, scenárista, novinář a signatář Charty 77, který v roce 1983 emigroval do Německa, kde se věnoval studiu judaistiky. Studia dokončil v Izraeli a od roku 1992, kdy se vrátil do Čech, zastává funkci zemského rabína. Po mnoho let byl také vrchním rabínem pražským. Po více než dvacetileté odmlce napsal a v letech 2014–2018 pod pseudonymem Chaim Cigan vydal rozsáhlou (2000 stran) tetralogii *Kde lišky dávají dobrou noc*, román, který kritika označila za nejpozoruhodnější dílo české literatury posledních dvaceti let. Významné jsou též Sidonovy překlady *Pět knih Mojžišových* i dalších biblických textů z hebrejštiny.

I Karel Hvižd'ala (1941) je známý spisovatel a dramatik, proslulost ale získal především jako novinář. Je autorem více než dvaceti knih rozhovorů (mimo jiné s Václavem Havlem, Pavlem Landovským a Karlem Schwarzenbergem), z nichž mnohé vznikly v německém exilu (1978–1990).

Na knize *Lež má krátké nohy* si nelze nevšimnout, že se proporcčně poněkud odchyluje od praxe běžné pro interview, která klade důraz na odpovědi, jež znamenává především. V tomto případě tomu tak úplně není, jedná se spíš o dialog dvou přátel a reakce na to, co druhá strana k tématu formuluje a uvádí. Je to jistě dáno mnohaletou spoluprací a kontakty, v mnoha věcech společnou zkušeností a mimo jiné asi i věkem, který u obou panů přesahuje osmdesátku a dává jejich pohledu či ohlédnutí občas přibuznou perspektivu.

DIALOG

Bylo by jistě zajímavé srovnat teze a závěry, uvedené v knize *Když umřít, tak v Jeruzalémě* z roku 1997, s názory na stejná či příbuzná témata v současné knize o lži – nakolik si odpovídají či snad někdy i protičeří, případně takto porovnat navzájem všechny čtyři. Bylo by to dobré téma pro bakalářskou nebo i disertační práci, které ale přesahuje naše momentální možnosti. Musíme se spokojit s vědomím, že člověk a jeho pohled na určité věci se může v čase měnit. Přiznat to a přiznat si to není nic lehkého, ale představuje to podle mého názoru jednu ze silných stránek knihy *Lež má krátké nohy*.

Nechce se po nás, abychom se všim, co se v knížce uvádí, souhlasili. Ani dialog Karola Sidona a Karla Hvižd'aly není postaven na tom, že jen jeden pohled na věc je správný a pravdivý. Co je důležité, je dokázat formulovat, proč si myslím, že věc se má tak a ne jinak. Je mnoho otázek, na které hledají oba pánové odpovědi, jsou v knize pro nás zformulovány a všude tam, kde se nám odpověď nezdá, můžeme a měli bychom se pokusit o vlastní řešení. Vždyť otázka, jak tvrdí židovská tradice,

je konečkonců důležitější než odpověď. Třeba se nám potom v hlavě také rozsvítí.

Podívejte se na dvě ukázky, které přetiskujeme, a pokud vás zaujmou, i hlouběji do dalšího textu knihy rozhovorů s názvem *Lež má krátké nohy*. jd

* * *

NEKLAMAT SAMA SEBE

(str. 66–68)

Jo, to máš jistě pravdu. Ale zůstal bych u našich sebelží: Přece podobně rádi jsme slyšeli, že střední Evropa je unesený Západ, ale při pozornějším pohledu do historie vidíme, že geopolitická kra střední Evropy se oddělila od Západu již ve 14. století, kdy ve většině západní Evropy bylo zrušeno nevolnictví (ve Skandinávii nikdy nebylo zavedeno), a u nás až v roce 1781, ale ve skutečnosti až po roce 1848, tedy o čtyři sta let později, cenzura tu byla zrušena o tři sta let později, poprvé v roce 1989, kdežto v Anglii v roce 1695, a skutečné noviny tu začaly vycházet až za Krameria v roce 1789, zatímco v Německu v roce 1605 atd.

Poslyš, a nemůže s tím souviset i problém, který provází humanismus v praxi i dnes, že za hezky znějícími slovy zrušeného otroctví jsou v manufakturách zotročováni svobodní lidé? Ale vážně: ty strašně moc často zmiňuješ „my“, jako bys nevěděl, že se do něj nevejdeme ani my dva, natož Čiňani, Rusové, Arabové a Indové, obyvatelé Afriky atd.

Jistě, svět je plný paradoxů a každý nový krok má i rub. Vrátil bych se zase k nám: Kdy ses naposled přistihl při tom, že si lžeš nebo že někomu lžeš?

Když jsem synovi mé druhé ženy při návratu z emigrace ve vlaku sliboval, že tady budu vždycky, abych mu pomohl, až mu bude zle na duši jako tenkrát, a nesplnil jsem to. Pravda, přistihl jsem se až ex post, když jsem z manželství utekl. Ale když o tom uvažuji zpětně, problém není v tom, že jsem nesplnil, co jsem sliboval, nýbrž v tom, že jsem sliboval.

Já sám se musím přiznat, že největší noční můru mám dodnes z toho, že si úplně nejsem jistý, jestli jsem si dokázal sám sobě bez jakékoliv lži přiznat, proč jsem selhal v roce 1977 při podpisu anticharty... A úplně jsem se taky nesmířil v duši s tím, že jsem svému synovi nedokázal vysvětlit důvody

rozvodu se svou ženou Alenou, a to jak ty privátní, tak ty, řekněme, občanské. Je pravda, že jsem nechtěl v jeho očích pomluvit jeho matku, nebo jsem se bál si přiznat i svou vinu? Jak se ty vypořádáváš se svými minulými lžemi, klamy či podvody? Já to neumím.

Snažím se nelhat, neklamat a nepodvádět, a to nejen z ohledů k bližnímu, ale proto, že s tím ruku v ruce jde nelhat si a neklamat sebe a nepodvádět sama sebe, kde to všechno začíná. Proto, jestli sis všiml, se spíše držím příběhů než tezí, protože ty svádějí k tomu, že nikdo pořádně neví, co se za nimi skrývá.

Přešel jsi mou zradu s podpisem anti-charty. Zradil jsem tím řadu známých, několik přátel i tebe. Nejprve jsem se vymlouval na to, že jsem to podepsal automaticky, jako spousty takových rezolucí za mír, na podporu Kuby, proti válce ve Vietnamu, ale možná i proto, že jsem se bál výpovědi atd. Že jsem naletěl, mi došlo sice brzy, ale než jsem si uvědomil všechny důsledky tohoto kroku, to mi trvalo skoro rok. A teprve za další půlrok mě to přivedlo do exilu, kde jsem se pokusil o nápravu. Lepší řešení mě nenapadlo. Nejsi ke mně v téhle věci moc shovívavý? Nebo to vidíš jako tak velké selhání, že o tom ani nechceš hovořit? Mě toto selhání straší skoro každou noc dodnes. V hlavě mám černý mrak, ze kterého stále prší, a duše nemá deštník.

Když už o tom chceš mermomocí mluvit, udělal jsi, co jsi udělal, protože ses v tu chvíli poměrně oprávněně cítil ohrožen, kdybys to neudělal. Já byl v jiné situaci, protože když mi vedoucí dramatického vysílání předestřel, že si ani neškrtnu, nebudu-li psát pro režim, pojmenoval můj problém, takže už jsem ho nemusel sám pojmenovávat a odpověděl jsem z fleku, a dokonce s úlevou, poněvadž jinak bych to musil řešit později a kdo ví, jestli bych se pak nezapletl tak dalece, že bych nevěděl, kde je vpravo a kde vlevo. Ani společensky jsem nemohl jinak než nabízenou kolaboraci odmítnout, protože jsem se s tím, že jsem „ještě mohl“, zatímco jiní „již nemohli“, těžko srovnával. Ty jsi ale neudělal nic jiného, než co udělala většina redaktorů v tehdejší době, kteří se báli téhož co ty. A ano, neměl jsi před sebou tatínka, o němž ti maminka vyprávěla, že když mu Pinda přikázal, aby slízl ze

země svou krev, tak řekl, že není zvíře. Pinda se v terezínské pevnosti říkalo veliteli Joklovi.

Jistě, mého tatínka naštěstí jen dvakrát ponížili. Děkuji za pochopení, které já v sobě však nenalézám. Jak se ty vypořádáváš se svými minulými lžemi, klamy či podvody?

Zkouším to i jako rabín přes literaturu. Jak si každý může všimnout, bádám v Písmu a snažím se vykládat jeho rébusy. Mám ale k ruce lidi, kteří to dělají taktéž, především ty nejstarší ve starověku, a hledám někoho, kdo by mě na takové řešení upozornil. Leckdy ale zjistím, že tu jsem jako sám voják v širém poli, což znamená, že jsem totálně vedle, a jsem nucen stáhnout ocašek mezi nohy a přiznat si, že někde, ve mně, je chyba. A tu bych měl napravit. Je to však mnohem osobnější, než to vypadá, protože to jiné než osobní nemůže být.

MYSLET JINAK, NEŽ MYSLÍŠ

(str. 83–85)

Někdy se mi zdá, že dnešní krize spočívají především v tom, že člověk je líný podnikat dlouhé cesty za pravdou, chce pravdu znát okamžitě, tady a teď, v instantní podobě.

V rychlostní společnosti je hledání pravdy nepřetržitý a nikdy nekončící proces a k tomu, abychom se k pravdě alespoň přiblížili, je třeba se umět zastavit, jak zdůrazňuje ve svých esejích Tereza Matějčková. **Tuto schopnost ztrácíme. A je to taky právě ona, která v knize *Bůh je mrtev. Nic není dovoleno* cituje německého filozofa Norberta Bolze: „Potřebujeme osvícenství pro 21. století.“ Vidíš to jinak?**

Já to vidím tak, že máme pravdu před očima, ale vidět ji nechceme. To neplatí pro tuto rychlostní společnost víc než pro společnost pomalejší. Hledání je v obou případech pomalé, ale připustí-li člověk tam i zde, že mu stojí za to vážít dlouhou cestu, udělá dobře.

Proč?

Jelikož se pravda zásadně rozchází s iluzemi, které nám nabízí náš jecer. Naštěstí však stárneme a jsme nuceni tak postupně činit. Problém však také spočívá v širším, nebo dokonce celostním rámci, kdy se lidstvo doplňuje, a staré nahrazují mladí, jimž by měli ti už stárnoucí předat něco víc než iluze a špatný příklad vlastní nemohoucnosti si vybrat.

Jenže, jak známo, stokrát opakovaná lež se stává pravdou, zvláště když se traduje po staletí z generace na generaci... A když mladí křičí, nevěřte nikomu, komu je víc než třicet, a sociologové dodávají, že zkušenost rodičů už pro děti neplatí.

Maimonides se pokouší vysvětlit, proč za Enoše, o němž jsme mluvili, se lidstvo oddalo modloslužebnictví. Říkali si prý, že jako nižší šarže vzdává úctu vyšší šarži s vědomím, že vyšší šarže jaksi zosobňuje šarži nejvyšší, s níž se pravděpodobně nikdy nesetkají, budou vzdávat úctu hierarchickým silám, odvozeným od neviditelného Boha, a cítit je na tom, co je jim přístupnější. Jenomže čím usilovněji uctívali ty Boží šarže, tím více k nim lnu-li, a tím snadněji si nechali vymazat z hlavy Nejvyššího, který jim byl skrytý, a přestali se jím vůbec zabývat.

Naštěstí se našli lidé jako před potopou Henoch a Noach, kteří s Bohem chodili, a po potopě Noachův syn Šem (jméno) a nakonec i Avraham, který prošel cestou svých předchůdců a oddělil plevy modloslužby od zrna pravdy, které začal sloužit. Tohle je cesta, jež se nabízí i dnes, a je schůdná pro jedince, a nikoli pro národy.

Na druhou stranu je třeba se asi smířit s tím, že žijeme v době, kdy to, co je nejdůležitější, je zároveň čím dál víc kriticky ohrožené. V tom tkví drama každého odpovědného lidského života, ne?

Bohužel, než člověku dojde, že se kardinálně mylí, musí si o svůj omyl rozbít hubu. Proto jako Žid věřím v příchod Mesiáše, a věřím dokonce i v to, že bez toho, že si hubu rozbijeme, bychom se ho jako Židé a jako lidstvo nedožili. S jistou hravou nadsázkou jsem se tím zabýval ve své tetralogii *Kde lišky dávají dobrou noc*.

Ale ta není moc optimistická. Zároveň se musím přiznat, že jako nevěřícímu mně studium příběhů, byť biblických, žádnou úlevu nepřináší.

Nebyly psány proto, aby ti úlevu přinášely, ale aby ses učil myslet jinak, než myslíš.

* * *

(Karel Hvizďala, Karol Sidon: *Lež má krátké nohy*. Vydalo nakladatelství Vyšehrad v roce 2024, 176 stran, pevná vazba. Dop. cena 349 Kč.)

STAČÍ ŽIVOT PROŽÍVAT A PSÁT

Vzpomínka na Danielu Hodrovou (5. 7. 1946 – 31. 8. 2024)

V předškolním věku jsem zažila několik neúspěšných pokusů, jak zahájit docházku do mateřské školy. Do školky v Libické jsem chodila za ruku s mámou pěšky; jiní, stejně staří, sem docházeli bez doprovodu (!), sama chodila i Dana.

Sešly jsme se pak v základní škole na „Čapajáku“ (dnes opět náměstí Jiřího z Lobkovic) v první bé. Byly třídy „a“ až „f“, tolik nás, těsně poválečných dětí, bylo. Střídavé vyučování, jeden týden ráno, jeden po poledni. Ale absolvovali jsme to více méně bez traumat, jak se dnes říká. Na přiložené fotografii z první třídy působí Dana velice sebevědomě: vždyť také zvládala trasu Čapaják–Libická bez problémů (já nikoli).

Po třetí třídě, tedy ve školním roce 1954/55, jsme v rámci reformy pražských okresů byly rozděleny; Dana zůstala na Čapajevově náměstí a já putovala do školy, která platila za téměř asociální, do Perunky. Brýle jsme z nějakého důvodu později odložily obě.

Teprve na jedenáctiletku jsem se vrátila na Čapajevovo náměstí –

a Dana byla opět moje spolužačka. Danina matka pocházela z rodiny Jeriů, rodiny nestora české gynekologie a porodnictví prof. Josefa Jerieho, který byl sice v roce 1939 penzionován, ale zaručeně patřil do kategorie „kapitalisté“, a Daně tak kazil kádrový posudek. Je možné, že odtud plynulo, jak ji vnímalo okolí – jako nejistou a uzavřenou; každopádně mezi spolužáky nezapadala, tedy byla „nekollektivní“. To nás dvě asi sblížovalo. Já jsem sice o kolektiv stála, ale měla jsem pocit, že mě nechťejí; ona se o to ani nesnažila.

Jedna historka charakterizuje nekollektivní Danu: směla jsem si na silvestra pozvat několik kamarádů, spolužáků. Bylo nás asi patnáct. Po půlnoci jsme vyrazili „do ulic“ a hned u nás na rohu Hradecké a Slezské se kolem jednoho obtlouštělého spolužáka shromáždilo několik „soudruhů z Tesly“ (jak je posléze označila policie). Chrabří hoši ze třídy přihlíželi nečinně,

jak onoho Jirku soudruzi z Tesly pro nic za nic mlátí a kopou. Jediný, kdo ho z naší maličko podnapilé party bránil, byla Dana. Naštěstí se nepustili taky do ní.

Od roku 1968 jsem žila mimo republiku, a tak jsme se začaly znovu vídat prakticky až po roce 1989. To už byla Dana slavná spisovatelka a literární teoretička a chtěla být nazývána pouze Daniela, tak, jak byla pokřtěná.

Psát začala, jak mi později vyprávěla, už v mládí, její prvotina, básnická próza

Daniela stojí třetí zprava v předposlední řadě. Alice Davidovičová, podle které pojmenovala svou hrdinku v románu *Podobojí*, sedí první zleva v první řadě (bez pionýrského šátku). Autorka textu sedí v první řadě čtvrtá zprava.

Pravonín z roku 1971, ovšem tehdy nevyšla. Za normalizace kolovala její díla mezi lidmi ve formě samizdatu.

Po převratu dostala Daniela Státní cenu za literaturu. Mimo jiné díky skvělým překladům švýcarské bohemistky Susanny Roth se stala laureátkou Ceny Franze Kafky pro rok 2012. Byl to dvanáctý ročník a mezinárodní porota vyzdvihla celé její dosavadní dílo. V literárních studiích se věnovala především teorii románu, fenoménu města a literární topologii. Tyto okruhy pak prolínají i do beletristické tvorby, která s tou teoretickou těsně souvisí.

Nějakou dobu Dana-Daniela pracovala jako redaktorka nakladatelství Odeon a poté působila jako vědecká pracovnice v Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Její beletristické a esejistické knihy, zvláště románová trilogie *Trýznivé město (Podobojí, Kukly a Théta)* z 90. let jsou přeloženy do francouzštiny, němčiny a polštiny.

V roce 2016 se její román *Točité věty* stal knihou roku; dostala cenu Magnesia Litera. V textu psaném takřka v básnických obrazech, který sama charakterizuje jako román-zpověď, oživuje sny, přátelství, postavy z historie, životní paralely.

Na otázku, zda své čtenáře zná, odpovídá: „Některé znám dokonce osobně. Občas mi napíšu dopis a ti odvážnější přijdou na návštěvu ke mně domů. Navštíví mě a někdy vstoupí i do mých románů.“

Naše spolužačka ze základní školy Alice Davidovičová, dcera pražského rabína, se nemálo divila, když se v Danielině knize našla coby dívka, která před transportem skočila z okna. Ptala jsem se Daniely,

jak tohle mohla udělat, a ona mi sdělila, že jen hledala židovské jméno a na jiné nepřišla... Ani já, náruživá čtenářka a pisatelka, ani jiní spolužáci – docela poctivě přiznáno – jsme tak úplně její romány nedomocnili, neb pro běžného čtenáře nejsou nekomplikované; ať nám Daniela odpustí. Sama říkala: „Mojí čtenáři jsou ti, kteří mají kuráž se ponořit do mých textů, vím, že nejsou snadné.“

V posledních letech a měsících Dana-Daniela přímo slábla před očima. Ale psala dál. Ještě v srpnu tohoto roku vy-

šel její poslední román *Co přichází aneb Cesta na Kouzelný vrch*. Expresním tiskem. Nakladatel se vynasnažil, aby jej Daniela ještě dostala do rukou.

To už byla několik měsíců v paliativní péči sester boromejek v Nemocnici Pod Petřínem. Telefonovaly jsme si a psaly. Daniela měla vlastní pokoj a krásný výhled na Malou Stranu. Chtěla ještě „něco doma zařídit“, ale už ji nepustili.

V jejích románech se jako Ariadina nitvine židovské téma. A tak, když se dozvěděla, že Pe'er Friedmann přeloží její román *Podobojí* (právě s hrdinkou Alicí Davidovičovou) do hebrejštiny a že kniha vyjde v Tel Avivu, měla z edice skutečně obrovskou radost. „Kde všude hledáte inspirační zdroje pro svá díla?“ zeptala se Daniely v rozhovoru v roce 2016 Jana Podskalská. „Nehledám je. Stačí život prožívat a psát. Tak snadné to je,“ odpověděla.

VĚRA TRNKOVÁ, Heidelberg

OSVOBOZENÁ NEVĚSTA

Otázka hranic podle románu A. B. Jehošua

Když roku 2022 Avraham B. Jehošua zemřel, izraelský prezident Jicchak Herzog o něm prohlásil, že v zrcadle literární tvorby národu nastavil „přesný, ostrý, milující a občas bolestný obraz“, kterým vzbuzoval „mozaiku hlubokých citů“. A tehdejší premiér Naftali Bennett zase poznamenal, že svými díly formoval kulturu Státu Izrael. Oba přitom měli pravdu, protože jen málokterý autor dokázal tak přesvědčivě zachytit složitou a rozporuplnou izraelskou společnost, a zároveň razantně provést obrát od budovatelsko-hrdinských příběhů kolektivitu k subjektivnější a někdy až existenciálně laděné próze, v níž se často pokoušel nahlédnout na izraelsko-palestinský konflikt i z druhé strany.

Milenec, Pan Mani, Molcho a Cesta na konec tisíciletí – to jsou čtyři z celkem deseti Jehošouových románů, které už česky známe. Letos na podzim k nim pak přibyl román pátý, nazvaný *Osvobozená nevěsta*. Její autor byl sice v Praze častým hostem (jak Festivalu spisovatelů, tak veletrhu Svět knihy), na úvod však neuškodí připomenout základní fakta z jeho života.

PRAŽSKÝ PRAPRADĚDEČEK

Narodil se roku 1936 v Jeruzalémě. Otec, mezi jehož pradědečky se nacházel i jeden původem z Prahy, byl synem i vnukem rabína a znalcem arabštiny, z níž překládal pro britskou koloniální správu a pak pro izraelskou vládu. Matka pocházela z Maroka a do Jeruzaléma přesídlila roku 1932. Na Hebrejské univerzitě vystudoval literaturu a filozofii a poté sám učil: v letech 1963–1967 v Paříži a dlouhodobě – stejně jako profesor Rivlin, protagonista *Osvobozené nevěsty* – na Haifské univerzitě, působil však i na britském Oxfordu či v USA na Harvardu. Mezi americkými Židy však byl dost kontroverzní postavou; v jednom rozhovoru totiž podotkl, že judaismus v diaspoře je masturbace a plný židovský život je možný pouze v Izraeli, třebaže později připustil, že Židé úspěšně žijí v exilu tisíce let.

Měl světské vzdělání, což mu však dle vlastních slov nebránilo v upřímném zájmu o náboženství, jeho historii a vliv na politiku. Obdivoval Theodora Herzla a byl vášnivým sionistou a také mírovým aktivistou, jenž až do roku 2016 viděl jako jediné řešení izraelsko-palestinského konfliktu dva státy; později se poměrně

překvapivě přiklonil k myšlence nějakého společného podniku se stejnými právy pro Palestince.

Psát začal po ukončení vojenské služby: napřed krátkou prózu. Proslavil ho však až románový debut *Milenec* z roku 1977, který byl vydán patnáct let po jeho první povídkové sbírce, a třebaže zůstal primárně prozaikem, psal i dramata a eseje. Přičemž k jeho největším tématům obecně – a zároveň v právě recenzovaném svazku – patří židovská identita, mezigenerační napětí a vztahy mezi muži a ženami, hledání lásky a vědomí sama sebe.

STUDNICE PLNÁ MOŽNOSTÍ

Jak se vyjádřil sám autor, v *Osvobozené nevěstě* měl v úmyslu prozkoumat otázku

hranic ve všech aspektech, tj. hranice intimní, rodinné i společensko-politické, a prostřednictvím svého výše zmíněného hrdiny to taky činí. Profesor Rivlin působí na katedře dějin Blízkého východu a je tedy orientalista, což je termín dnes až hanlivý (poněvadž zkoumá, jak tvrdí kupříkladu Edward Said a další postkoloniální akademici, svět toho druhého, tj. cizince, zvnějšku, z pozice moci). Vzděláním i vlastním výzkumem je ovšem z tzv. staré školy, odmítá multiperspektivy a médií podporované narativy, které všude vidí oběti Západu, a v minulosti, která je pro něj studnicí plnou možností, hledá pravdu.

Zrovna tak je ale posedlý hledáním pravdy v případě svého staršího syna Ofera, s nímž se po roce navenek šťastného

manželství rozvedla bez zjevného důvodu žena. A na rozdíl od své manželky soudkyně, která je patrně profesně zvyklá dělat za minulostí tlustou čáru, pátrá – bez ohledu na přání potomka a rady své choti – po příčině, protože doufá, že pokud ji najde, uleví zdrcenému Oferovi, pobývajícimu nyní v Paříži, v trápení. Oba starší Rivlinové přitom patří k židovské inteligenci, která koncem 90. let minulého století věřila, že právě proto, že mezi Araby žije, musí je pochopit. Ostatně profesor Rivlin jich má mezi studenty celou řadu a hned v první kapitole se téměř s celou katedrou vypraví na vesnickou svatbu ctižádostivé adeptky magisterského programu Samáhir do galilejských hor u hranic s Libanonem.

Vyzradit z děje víc by bylo nevhodné. Podotkneme jen, že univerzitní učenec Rivlin je sympatický, občas ale i komický hrdina bellowovského typu, tj. roztržitý intelektuál středního věku se zálibou v sexu, potýkající se mj. s vlastní tělesností. A jeho cesta k poznání (či přímo pouť) přes checkpointy i mimo ně, během níž se dostane do zón A, B i C, má místy až absurdní, surreální rozměr.

IZRAELSKÝ FAULKNER

List *The New York Times* kdysi Jehošuu nazval izraelským Faulknerem, čímž chtěl vyzdvihnout, jak hluboko se dokáže dostat do mysli a duše svých postav. S pomocí bohaté slovní zásoby a košatými souvětími podbarvenými všudypřítomnou jemnou ironií líčí jejich psychologický vývoj, a aby se jim přiblížil co možná nejvíc, volně, nenásilně a elegantně klouže ze třetí vyprávěcí osoby do ich-formy a zase zpět. Píše vždy s energií, tu s humorem, onde zas s úzkostí, neboli – slovy amerického židovského prozaika Saula Bellowa – jako „spisovatel světové třídy“, který dokázal postihnout vnitřní život svého národa.

Čtení je to tak sice nelehké, ale krásné, jak jsme mohli díky umu jeho dvorní překladatelky Magdalény Křížové (Jehličkové) poznat taky my. Tentokrát se ovšem patrně z časových důvodů druhé části rozsáhlého románu ujala její neméně zdatná kolegyně Šárka Melanie Sedláčková, a díky skvělé redakční práci tu žádný předěl vcelku není znát. Pochvalu si ale zaslouží i Jitka Jeniková a Tomáš Vondrovic, kteří skvěle převedli arabskou milostnou poezii.

HANA ULMANOVÁ

Avraham B. Jehošua: *Osvobozená nevěsta*. Přeložily Magdaléna Jehličková a Šárka Melanie Sedláčková. Pistorius a Olšanová, 632 stran.

Giorgio Pressburger

DVĚ POVÍDKY

PONTE ROSSO

Ernesto Vidovič byl zkoušen profesorem Paventem.

„Jaký máš názor na Heideggerovu tezi, že člověk je do existence vržen? Na *die Geworfenheit*? Cítíš se jako kámen mrštěný do existence?“

„Ne.“ Vidovič byl bledý a zmatený.

„A jak se cítíš? Co si o tom myslíš?“

Na Petrarkově lyceu se jako každý den až do pozdního odpoledne ozývalo nepřetržité ševelení.

„Co si o tom myslíš?“

„Že... že... Chtěl bych vědět, kam nakonec dopadnu.“

„Aha, aha. Zajímavé.“

Tiché zabručení z jedné ze zadních lavic posluchárny: „Do hovna.“

Šum zesílil, chichot.

„A nechceš vědět, kdo tě mrští do života?“

„Ne.“

„Já vím. Štětka tvoje máma.“ Opět ševelení a smích.

„A kam, podle tebe, dopadneme? Četl jsi pasáže z *Bytí a času*, *Sein und Zeit*?“

„Ano.“

„A co se v té knize na toto téma píše?“

„Nic jsem nepochopil. Nic.“

„Zajímavé. Padáme do ničeho. Umíráme směrem k ničemu. Žijeme pro smrt.“

Poměrně pronikavě: „Modleme se.“

„To že říká Heidegger? Modleme se?“

„Myslím, že ano. Nevím.“

Smích.

„Ale vážně jsi *Bytí a čas* četl?“

„Ne.“

„Proč?“

Mručení: „Protože neměl čas.“

Profesor filozofie udeřil pěstí do katedry. Upřeně se díval do zadní části posluchárny. Postavil se. Opět si sedl. „Mám tyhle děti rád. Právě proto, že jim je všechno u řiti. Beztak se v životě nic nevyřeší. Nic, nic,“ pomyslel si. Při pohledu na tento výjev nebylo jasné, kdo je zoufalejší, zda on, či student.

Minuta ticha. Všichni měli plné uši terstského větru, zbavoval je téměř vědomí, odnášel jejich vědomí s sebou. Mohl by to být jeden z důvodů, proč mají obyvatelé města tento vítr, bóru, tolik rádi. Šetří se tak utpení.

Na piazza Ponte Rosso v Terstu je vysoká budova z červených cihel. Robustní, fortelná. Vzdáleně připomíná Babylonskou věž Pietera Bruegela. Úplně nahoře je terasa. Je z ní vidět celý záliv. Po barevném západu slunce se k obzoru stáhne večer jako roleta. A právě večer – to černé již uzavřené sklepení – viděl Vidovič. Svítání svěží indigové barvy

Terst: Canal Grande s Ponte Rosso. Foto Jiří Daniček.

ho zastihlo před roletou, která stoupala vzhůru. Visel tam, mrtev. Nikdo se samozřejmě nikdy nedozvěděl, kam ani proč ten kámen dopadl.

STARÉ MĚSTO – VIA DELLE BECCHERIE

Pesach

Čím se

liši

tato noc

od všech ostatních nocí,

noční čtenáři?

Toto je noc vysvobození.

Jakého vysvobození?

Vysvobození z čeho?

Z otroctví.

Z jakého otroctví?

Z veškerých otroctví. Také z otroctví nás samých.

Mudrc by nyní rád vyslechl příběh vysvobození.

Hlupák zas příběh otroctví.

Skeptik nechce slyšet žádný příběh.

A kdo je schopen v cosi věřit, chce vědět, kdo je Osvoboditel.

Pochybovač neví, co chce slyšet.

Toto je shrnutí života zatím prožitého „chlupcem pro všechno“ Chajimem Vivantem, kterého přivezli do Terstu z Korfu, když byl nemluvně. Byl sirotek. Adop-

tovaný. Tento Vivante s obličejem, jehož kůži zničila skrofulóza, nepřítomným pohledem a nepomíjejícím, tichým vztekem v nitru znal jediný příběh. O vysvobození. Znal ho nazpaměť. Uměl celé vyprávění se všemi zpěvy, všemi symboly, všemi rituály. Když se někomu ocitl tváří v tvář, vypadal, že dotyčného zpraží. Jen on o tom příběhu věděl vše, nikdo jiný. Jen on měl právo ho vyprávět. Když jste se k němu přiblížili, slyšeli jste, jak kleje, cítili jeho averzi. Jednou za rok, na jaře, onen příběh vyprávěl a zpíval v kruhu známých. Vždy stejný příběh, stejné vyprávění. Kdo ho sepsal? Ale byl to vždycky stejný příběh?

„A co chceš, aby to bylo?“

Jeden jediný příběh, ne? Jediný příběh člověka. Příběh vysvobození.“

Naslouchající často namítali, že toho roku pár slov pozměnil.

„Zbláznil ses? Co si to dovoluješ?“ Ne, on slova nemění. Nikdy je nemění. Už

padesátkrát je veřejně pronesl, aniž by cokoli změnil.

„Škoda. Bylo tak pěkné slyšet ‚vrubouni‘ namísto ‚kobylyky‘.“

„Slova se nemění. Kobylyky nejsou vrubouni. Mění se lidi, ne kobylyky. Ty jsou pořád kobylyky. Odjakživa a napořád. Stejně jako slova.“

Chajim byl statný. Mluvil tichým, ale pronikavým hlasem. Nikdy si nesundával klobouk, pozoroval a nadával.

V noci se mu často o tom vyprávění zdálo, alespoň to tvrdil. Viděl kobylyky, snášel sucho, déšť, rudý déšť pouště. Prožíval vysvobození z otroctví, probdělou poslední noc, chléb upečený na slunci. Žil jen pro ten jediný příběh, z toho jediného příběhu. Občas nějaké slovo zapomněl. V takovém případě přestal a čekal, až se k němu ono slovo, ono vysvobozující slovo vrátí zpět. Celá pospolitost pozvaná ten den k večeři vyčkávala, až se slovo k Chajimovi navrátí. Obvykle tomu tak bylo. Jednou ale ne a ne si vzpomenout.

„Přečti to z knihy!“ řekl mu kdosi.

„Ne. Já říkám ne. Ne a ne! Já jsem kniha. Já musím číst sám sebe. Nic jiného číst neumím. Neumím číst.“

„Nejsi toho schopen?“

„Nejsem dobrý... Nevím.“

Chajim seděl ve středu shromážděných a čekal, čekal s pohledem, který štkal. V určité chvíli někdo začal číst:

„Čím se liší tato noc...?“

„Buď zticha, osle!“ vykřikl Chajim, vyskočil ze židle a běžel pryč. Pro něj slavnost skončila takto, onou strašnou otázkou: čím se liší...

Noční čtenář čeká, až se slovo z vyprávění navrátí, až se dozví, čím se ta noc odlišuje, až se Chajim vrátí, aby pokračoval, až přejde noc, až přijde spánek.

„A když se nevrátí?“ ptá se pochybovač.

„Vrátí. Možná příští rok,“ říká optimista.

„Čekat celý rok, abychom slyšeli vyprávět stejný příběh.“

Ne, není to stejný příběh. Toto je příběh Chajima, sirotka z Korfu, příběh noci odlišné od jiných.

No právě. Stejný příběh, příběh Chajimův. Příběh všech. Příběh vysvobození z otroctví. V jistém okamžiku se začíná nedostávat slov a příběh se zdrhává. A vysvobození nepřichází. Je obtížné bojovat se slovy, je obtížné nalézt svobodu.

Další rok se Chajim vrátil.

„Čím se liší tato noc...?“

Hleděl před sebe.

„Tato temná noc od ostatních nocí.“ A hle, znovu mění slova, přidává vlastní. Co se s ním děje? Všichni si myslí, že jeho podivinství se překlopilo do opravdového bláznovství.

„Tato temná noc od všech ostatních nocí.“

„Ale není psáno ‚temná noc‘.“

„Je, je to psáno. Já to mám napsáno takhle.“

„Ty. Ale příběh vysvobození nejsi ty. Napsal ho... napsal ho...“

„Kdo ho napsal?“

„Věčný.“

„Styď se!“ zvolal Chajim. A odešel. Pesach oslavili bez něj. Ale nebylo to ono, něco scházelo, všichni byli bez nálady, ani se nezpíval příběh o kúzletí.

Během roku ho nikdo neviděl. Přebýval v brlohu v uličce Androna dei Coppia. V zapáchající uličce v zapáchajícím domě. Dvakrát či třikrát tam někdo během roku zašel zabušit na dveře, ale marně. O následujícím Pesachu se ale objevil. Všichni byli rádi a slavili.

„Kdes byl celou tu dobu?“

„Psal jsem.“

„Celý rok?“

„Ano!“ vykřikl Chajim.

„A co jsi psal? Povídky? Básničky? Romány? Sci-fi?“

„Psal jsem sám sebe. Celou dobu. Napsal jsem tohle.“

Zmateně na něj hleděli. Chudáček, dostal se do Terstu jako nemluvně. Sirotek. Vyrostl jako sirotek. Adoptovala ho rodina Vivante. Nechodil ani do školy, neboť ho považovali za lehce vyšinutého. Možná ani neuměl písmena. Všechno odposlouchal, rok za rokem. Naslouchal.

Započal seder.

„Proč je tak zvláštní tato noc?“

„Začneš znovu? Jak jsme se zachovali po téměř šest tisíc let? Díky tomu, že jsme nikdy neměnili slova. Slova jsou Zákon. Zákon nemůžeme měnit. Víš, kdo ho sepsal?“ ptal se věřící.

Terst: Via delle Beccherie. Foto archiv.

„Jsi osel! Osel! Osel! Chamor! Sepsal ho on, sepsal jsem ho já. Sepsal jsi ho ty!“

Rozepnul si košili. Na hrudi, zádech, krku, pažích a předloktích byl malíčkým písmem vytetován příběh Vysvobození.

„Cos to udělal? Zbláznil ses?“ zeptal se pochybovač.

„Kdy sis to nechal udělat?“ tázal se užasle skeptik.

„Vím kde. Ne tady. V Safedu.“

„Ale proč, hlupáčku? Muselo to bolet.“

„Bolelo, hodně bolelo. Ale horší by bylo ta slova neznat. Takhle, když nevím, může kdokoli číst ze mne. Jako bych mluvil já.“

Všichni seznali, že se již definitivně zbláznil.

Ale kde sehnal peníze na cestu a na teptování? Nikdo to nebyl schopen vysvětlit. Nikdo již nebyl schopen objasnit Chajimův příběh. Příběh života. Člověka. Toho večera ale Chajim celé vyprávění tichým hlasem odrecitoval bez jediné chyby. Občas, když mu chybělo slovo, ukázal na nějakou část svého těla. A tak uběhl večer, noc, která není jako ostatní noci. Když obřad skončil, Chajim vyskočil ze židle. Běžel otevřít dveře a vpustil dovnitř jakousi osobu. Krajně nesmělou drobnou ženu, prostou, ošklivou, smutnou.

„To je moje žena. Vzali jsme se před dvěma měsíci. Tak teď už všichni znají můj příběh. Nemusím se s nikým hádat. Odcházím.“ Vzal si věci a odešel. Kdosi viděl, že před vchodem sňal klobouk, který nosil bez přestání třicet let.

Že by se vysvobodil z otroctví? Z otroctví samoty? Nemoci? On a jeho žena bývali nyní vidáni, jak se do sebe zavěšení procházejí po hlavní třídě, nahoře u zámku či v ulici Cavana. Když ho povolali na něčí pohřeb, aby byli v deseti, šel. Nechtěl opustit mrtvé. Živí ho již nezajímali. Už neměl zájem vyprávět příběh Vysvobození. Ať se o své vysvobození postará každý sám a je to. On se staral o vysvobození své a své družky. Nemusel pronášet modlitby, on sám byl modlitbou. Nemusel na ně ani myslet, držet je v paměti. Jednoho dne ho viděli před klenotnictvím ve Starém Městě. Pozdravili ho. Jen zavrčel: „Jděte pryč, vy!“ Za pár šupů koupil ženě náramek, něžně jí ho navlékl na zápěstí a vydali se k moři, směrem k molu Audace. Občas je vidán, jak se s ní potuluje po městě jako přízrak z Gogolovy povídky *Plášť*. Až na to, že on i jeho žena jsou živí, zatímco přízrak ze zmíněné povídky byl po smrti. Chajim se potuluje mezi živými, sám jsa živý. Nelže, neporušuje zákon, jeho pohled vyhasl. Už nenadává, možná venku nic nevidí. A co by měl vidět či slyšet? „Hlouposti, kecy, tlachy. Ne, nechci. Já jsem já, Chajim Vivante.“ Neboli Život Živoucí.

Z italštiny přeložil Šimon Daniček

Giorgio Pressburger se narodil roku 1937 v Budapešti, odkud po roce 1956 emigroval do Itálie. Zemřel v Terstu v roce 2017. Otištěné texty jsou z knihy Terstské povídky, která vyšla dva roky před autorovým úmrtím. Tvoří ji devět příběhů, jejichž podtitulem je vždy nějaké konkrétní místo ve městě, jež se Giorgio Pressburgerovi stalo druhým domovem.

ŽIDOVSKÉ ŽIDOVSKÉ MUZEUM

Třicáté výročí navrácení sbírek židovské komunitě

Rada židovských náboženských obcí se v roce 1990 transformovala do Federace židovských obcí. Tradiční židovské společenství v českých zemích, založené na spolupráci jednotlivých náboženských obcí, tím chtělo mimo jiné dát najevo, že léta reglementace a striktní kontroly nad jeho činností skončila. Do budoucna se, stejně jako ostatní církve a další instituce, hodlala se samozřejmým respektem k platným zákonům starat o své záležitosti svobodně a nezávisle. A jako mnoho dalších institucí, které přežily léta totality nebo se po dlouhé přestávce obnovovaly, musela se i Federace ŽO věnovat řešení problémů, které vedle morálního a historického rozměru měly i svůj rozměr právní a majetkový.

Zcela specifická, a přitom mimořádně důležitá byla v této souvislosti otázka další existence a fungování Státního židovského muzea, v té době (od roku 1961) zařízení hlavního města Prahy. Židovské instituce i veřejnost pokládaly za samozřejmost, že muzeum a jeho sbírky se vrátí do majetku a správy toho, kdo je vytvořil a komu historicky patřily, tedy Židů, v tomto případě reprezentovaných Federací ŽO. Ale tak samozřejmě to zase nebylo.

PŘECHODNÉ OBDOBÍ

V letech 1990–1994 probíhalo mnoho intenzivních jednání na toto téma. Situace se výrazně změnila v muzeu samém, kam se vrátili někteří dříve propuštění odborníci – například specialistka na textil Ludmila Kybalová, která byla v roce 1991 jmenována do funkce ředitelky. Jednání o navrácení sbírek se státem načas zkomplikovaly nároky, vznášené na muzejní sbírky ze zahraničí. Konkrétně si „v žádném případě ne méně než 40 procent“ sbírkových předmětů nárokovala nestátní izraelská organizace Menora, která je chtěla převzít a distribuovat především v Izraeli k liturgickým účelům. Její zástupci argumentovali mimo jiné tím, že v pražském muzeu nejsou odborníci, kteří by se sbírkám dokázali kvalifikovaně věnovat. FŽO

tehdy požádala o stanovisko v této věci Jeruzalémské národní muzeum a Izraelskou národní knihovnu. Obě přední izraelské instituce doporučily ponechat sbírky v celistvosti v Praze a nabídlly případnou odbornou pomoc.

Poté už probíhala další jednání pouze mezi FŽO a státem. Několik let se – vzhledem k tomu, že tehdejší legislativa neumožňovala vznik státem nespřávaného muzea – hledala právní cesta, jak sbírky převést. Účastnil se jich například tehdejší ministr kultury Milan Uhde, předseda české vlády Petr Pithart a mnozí další.

ŘEŠENÍ

Během roku 1994 došlo ke dvěma skutečnostem, které rozhodujícím způsobem umožnily další postup. JUDr. Tomáš Holas, který byl tehdy právním poradcem federace i pražské obce v majetkových věcech, navrhl s odvoláním na současnou legislativu variantu právního základu budoucího muzea jako sdružení právnických osob. Jeho návrh doporučoval, aby „stát nejprve převzal muzeum z rukou města a posléze, v rámci zmírnění majetkových křivd, způsobených židovských obyvatelům Čech a Moravy, ho vrátil FŽO v ČR“.

Tou druhou byla okolnost, že v letech 1994–1996 vykonával funkci ministra kultury Pavel Tigrid. A hned v prvním roce jeho ministrování se záležitosti okolo muzea začaly konkrétně řešit. Už 22. prosince 1993 byla uzavřena dohoda o převedení pravomocí, týkajících se Státního židovského muzea z hlavního města Prahy na ministerstvo kultury ČR, a po dalších dílčích dohodách byla 29. září 1994 uzavřena zásadní smlouva mezi Českou

republikou a Státním židovským muzeem v Praze na straně jedné a Federací židovských obcí na straně druhé o bezúplatném převodu sbírek na FŽO. Stát si ponechal jen jejich malou část, kterou muzeum získalo v letech 1950–1994 během státní správy, ale současně ji vložil do nově vzniklého muzea, založeného jako zájmové sdružení právnických osob. Pavel Tigrid ve svých 77 letech opět dokázal, co o něm na jiném místě řekl Jiří Kovtun, že totiž „byl svěží a věčně mladý demokratický živel, který sváděl k akci“. Na jeho intervencích okolo převodu Židovského muzea se to potvrdilo stoprocentně.

PRVNÍCH TŘICET LET

Od té doby funguje Židovské muzeum v Praze jako nestátní instituce už třicet let. V jeho pětičlenné správní radě má dva zástupce FŽO. Pražská židovská obec, od které má muzeum pronajaty prakticky všechny expoziční i administrativní objekty, rovněž dva. Pátého člena, na základě vložení své části sbírek, deleguje prostřednictvím ministerstva kultury český stát. Naplnila se slova Václava Havla, který v diskusi, komu by měly patřit sbírky židovského muzea, uvedl: „Tomu, komu jediné patřit mají, totiž zdejší židovské komunitě.“

Jak se muzeum v uplynulých třiceti letech postupně zařadilo mezi uznávané instituce svého druhu ve světovém měřítku, co všechno bylo za tu dobu v jeho rámci pro historii i současnost židovské pospolitosti vykonáno, jak radikálně se zlepšila péče o sbírky i jejich zpřístupnění, to už je, jak píše Magda Veselská ve své knize *Archa paměti. Cesta pražského židovského muzea pohnutým 20. stoletím*, „začátek zcela nového příběhu“.

Do dejme zde jen, že prakticky celou tu dobu (do července 2023) muzeum vedl a nespornou zásluhu na jeho rozvoji měl dr. Leo Pavlát. A současné ředitelce Pavle Niklové popřejme, aby na předchozí období úspěšně navázala všude tam, kde je to možné a potřebné.

jd

Mark Podwal: Hvězda Židovského muzea, 2006.

IZRAEL: Rok po 7. říjnu

Loňský 7. říjen patří k datům, o kterých se říká, že si každý pamatuje, co v ten den dělal a kde byl. Tak jako si Američané pamatují, co dělali 11. září 2001, a Češi i Slováci na 21. srpen 1968, Izraelcům utkvělo v hlavách, kde byli a co dělali 7. října 2023. Tedy v den největšího protizidovského pogromu od holokaustu. V den, kdy Hamás zaútočil z Gazy na vsi a kibucy, na 1200 lidí zavraždil a asi 250 unesl jako rukojmí.

Toto se obecně ví. Ale ne každý si v ten den dokázal představit, že ani po roce nebude v tolika věcech jasno. Stále ještě není jasno, kdy a jak se podaří vyřešit osud rukojmích. Část z nich byla vyměněna v listopadu při dosud jediném příměří, osm jich bylo osvobozeno akcemi armády a někteří ze zbývajících jsou již po smrti. Ale kolik jich žije, se neví. A už vůbec není jasno v osudu Hamásu. Z pohledu toho, co bylo řečeno po 7. říjnu, měl být poražen, zbaven moci v Gaze, odzbrojen a izraelská hranice měla být opět bezpečná. Jenže nic z toho dosud neplatí, ani rok poté, co Izrael 27. října zahájil pozemní vojenskou ofenzivu do Gazy.

Cahal má v Gaze navrch, a kdyby tam narážel jen na Hamás, snadno by ho převálcoval. Jenže bojovníci Hamásu tvoří jen zlomek dvoumilionové populace Pásma Gazy, na pohled je nelze odlišit od civilistů a ty navíc cíleně využívají jako lidské štíty. Z toho plynou vysoké civilní ztráty. Zvláště když se přebírají čísla od úřadů kontrolovaných Hamásem, která bojovníky a civilisty nerozlišují. Pak OSN řadí válku v Gaze k nejkrvavějším v 21. století, neboť v ní zahynula dvě procenta obyvatel bojové zóny (40 000 Palestinců podle údajů Hamásu). I proto se na stranu Palestinců, de facto Hamásu, přiklání stále větší část světa i Západu. Toto je zřejmě nejpesimističtější bod celé roční bilance.

VÁLKA BY SKONČILA, KDYBY...

Souboj postojů a argumentů vypadá stále takto. Izrael, vláda Benjamina Netanjahua, trvá na tom, že předním cílem je

zneškodnit Hamás (porazit, odstavit od moci v Gaze, znemožnit mu další útoky) a osvobodit rukojmí. USA, vláda Joea Bidena, trvají na tom, že předním cílem je dohodnout příměří a vyměnit rukojmí (myšleno za palestinské vězně včetně teroristů, ale neříká se to nahlas). Je tu i skupina Izraelců, blízcí unesených rukojmích, kteří chtějí zneškodnit Hamás, ale za prioritu považují „výměnu vězňů“, jak zní ten ošklivý eufemismus.

Zvláště působí kontrast vůči válce na Ukrajině. Příznivci napadené země

Válka by skončila, kdyby...

tvrdí, že stačí, když se ruská vojska stáhnou za hranice, a je po válce. Samozřejmě, že by to takhle hladce nešlo, ale tomuto postoji se tleská. A kdo pokládá za prioritu příměří, je pasován na kolaboranta.

V případě Izraele je to obráceně. Když Netanjahu koncem července mluvil ve Washingtonu ke Kongresu, řekl: „Válka v Gaze by mohla skončit zítra, pokud se Hamás vzdá, odzbrojí a propustí všechna rukojmí. Ale pokud to neudělají, Izrael bude bojovat.“ Jenže na rozdíl od Ukrajiny tento argument nenachází na Západě vstřícnost.

Úplná názorová jednota ale nepanuje ani tam, ba ani v listu *The New York Times*, dokonce ani mezi jeho předními, notabene židovskými komentátory. Pro ilustraci můžeme porovnat, jak se na věc dívají Thomas Friedman (*1953) a Bret Stephens (*1973).

CENA ZA ŽIVOT ČI SVOBODU

Friedman nahlíží svět hlavně globální optikou, skrze velké hráče a zcela neskrývaný odpor k „Bibimu“ Netanjahu-

ovi. V lecčems se dotýká skutečných problémů. Už v tom, že pro Bibiho je prioritou jeho politické přežití. Jenže v tom zápalu vše personalizuje až příliš.

Válku Izraele s Hamásem pojímá jako střet dvou doktrín. Bidenova doktrína staví na široké regionální spolupráci proti Íránu, což by měla umožnit chystaná normalizace vztahů Saúdské Arábie s Izraelem. Ale aby se tento tah povedl, aby to Saúďové odkývli, Izrael by musel aspoň začít jednat s Palestinci o jejich budoucím státu. A tady to naráží na Netanjahua. Jeho doktrína velí jakémukoli politickému procesu s Palestinci, který by vedl k územnímu kompromisu na Západním břehu Jordánu, bránit.

Stephens rozebírá spíš problém než osobnosti. Píše, že židovská tradice už od Abrahama (ten zachránil synovce Lota) klade důraz na vykupování zajatců. Ale zároveň je v tom i židovská Achillova pata. V roce 2006 Hamás unesl vojáka Gilada Šalita. Až v roce 2011, za Bibiho vlády, ho propustil výměnou za 1027 palestinských vězňů včetně teroristů. Takto se dostal na svobodu i Jahjá Sinvár, strůjce pogromu ze 7. října 2023.

Stephens to shrnuje. Společnost je připravena vynaložit velké úsilí na vykupení zajatců. Ale zároveň musí existovat hranice toho, co si jako společnost může dovolit zaplatit: „Cenou za život či svobodu jednoho rukojmího nemůže být život či svoboda druhého, ač toho prvního známe jménem, kdežto toho druhého ještě ne. To by mělo být morálně základní.“

Proto Stephens chápe, když Netanjahu váhá s rychlou „výměnou vězňů“ i s přistoupením na podmínky Bidenem prosazovaného příměří. Třeba s tím, že se Cahal stáhne z Filadelfského koridoru na hranici Gazy a Egypta, což by ale mohlo usnadnit opětné zásobování Hamásu výzbrojí a municí.

„Netanjahu má pravdu,“ píše Stephens nikoli k premiérovi všeobecně, ale k jeho postoji vůči rychlému příměří. „Je důležité, aby to uznali jeho obvyklí kritici včetně mě.“ Ta poslední věta působí v dnešním mediálním a společenském světě dost vzácně.

ZBYNĚK PETRÁČEK

TŘEBA PŮJDOU TEKUTÉ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Třebíčské ghetto patří mezi nejzachovalejší židovské čtvrti v Evropě, proto bylo v roce 2003 zapsáno jako jediná židovská památka mimo území Izraele na seznam dědictví UNESCO. Jediné, co ve čtvrti chybí, je původní židovské obyvatelstvo. Zdejší židovská obec patřila po staletí mezi největší na Moravě, v 19. století zde žilo přibližně 1700 osob a Židé tvořili až čtvrtinu obyvatel města. (iDNES.cz, 1. 9.)

■ Více než sto let stará kauza židovského mladíka Leopolda Hilsnera odsouzeného k trestu smrti za vraždu Anežky Hružové a Marie Klímové se otevírat nebude. Vrchní státní zastupitelství (VSZ) v Olomouci potvrdilo v přezkumu postup jihlavského žalobce, který podnět na obnovu řízení zamítl. Podle žalobců neexistuje žádný nový důkaz ani žádná nová skutečnost, které by podání návrhu na obnovu řízení odůvodňovaly. Vyplývá to z rozhodnutí VSZ v Olomouci. O obnovu řízení v případě vraždy Hružové požádal loni v únoru advokát Lubomír Müller. Advokát v pátek řekl, že bude i nadále v kauze hledat nové skutečnosti a důkazy. „Protože pokud je zjevné, že proces byl nespravedlivý, je třeba navzdory formálním překážkám hledat cestu k nápravě,“ uvedl. (Novinky.cz, 30. 8.)

■ Židovský hřbitov v Žatci se nachází ve východní části městského hřbitova při Pražské ulici. Hřbitov pro žateckou židovskou komunitu byl vybudován v roce 1869 a sloužil až do roku 1950. V 90. letech se správu hřbitova ujala teplická židovská obec. Nyní Město Žatec vyhlásilo veřejnou zakázku na zpracování projektové dokumentace, jejíž součástí je koncepční návrh prostorového řešení hřbitova i inženýrská činnost. (Ohře Media.cz, 9. 9.)

■ Do října by měla ve Velkém Meziříčí na Žďársku skončit další část restaurátorské obnovy Staré synagogy. Její součástí je odkryv původní výzdoby předsíně, nové vnitřní omítky nebo ochrana východní síně sálu a repase vstupního portálu. Restaurátorské zásahy provádí Pavel Procházka. Náklady letošních prací byly asi milion korun, řekl za majitele architekt Jaroslav Klenovský, který se dlouhodobě věnuje péči o židovské památky. Synagogu vlastní brněnská židovská obec. Oprava památky má být dokončena v roce 2026. (Archiweb.cz, 9. 9.)

■ Při příležitosti letošního 80. vý-

ročí holokaustu Romů a Sintů přijela do Česka z obou amerických kontinentů skupina sedmi obhájců lidských práv Romů. Po programu v Polsku je čekala návštěva Muzea romské kultury v Brně, výstavy *Těžká krajka* na Novoměstské radnici v Praze, kde také představili Mapu paměti Romů – projekt, který má připomenout a znovuobjevit místa spjatá se životem Romů a připomínat jejich historii a tradice. Delegace navštívila také letský Památník holokaustu Romů a Sintů v Čechách. „Je to vůbec poprvé, kdy se Romové z celého světa společně schá-

Mackie Messer Klezmer Band. Foto archiv.

zejí, aby pomohli uchovat tuto vzpomínku živou a aby společně promluvili o problémech Romů,“ uvedl člen delegace Nathan Mick. (Romano vodi, 10. 9.)

■ Mackie Messer Klezmer Band je kapela z Českého ráje, která se zaměřuje na volnou interpretaci židovských písní ze střední a východní Evropy. Způsob jejího hraní je naprosto originální, netradiční a jedinečný. Tomu odpovídá i nástrojové složení. Akordeon, basa, banjo, housle, saxofon, to vše doplněné skvělým altem zpěvačky. V repertoáru nalaznete kromě klezmerových písní i další melodie z oblasti world music. Kapela vydala již dvě CD s tímto repertoárem, první v roce 2013 s názvem *SHA SHTIL* a druhé v roce 2018 s názvem *SHEIN*. Nahrála také hudbu k dokumentárnímu filmu *Židovské památky Českého ráje a okolí*, který byl již několikrát uveden v ČT. (Praha6.cz, 9. 9.)

■ Německý filozof moravského původu Edmund Husserl se narodil roku 1859 v Prostějově do židovské rodiny. Jeho otec Abraham byl obchodníkem se střížním a módním zbožím. Edmund maturoval na německém gymnáziu v Olomouci, pak studoval matematiku, fyziku, astronomii a filozofii v Lipsku, Berlíně a ve Vídni. Na studiích se seznámil s T. G. Masarykem, kterého

si velmi vážil, označil ho za svého mentora a prvního vychovatele, protože právě Masaryk ho zasvětil do základů filozofie. Edmund Husserl je považován za zakladatele moderní fenomenologie, tedy vědy, která se zabývá popisem nebo výzkumem světa; nikoli zkoumáním předstaty, ale tím, jak se věci samy člověku ukazují v jeho vlastním vědomí. V roce 1918 založil Freiburskou fenomenologickou společnost. K jeho žákům se řadí významné osobnosti včetně českého filozofa Jana Patočky. Ve 30. letech však Husserla z univerzity vyhnali nacisti, musel se vystěhovat i z bytu a čelil mnoha šikanám. Zemřel ve Freiburgu 27. dubna 1938. V Prostějově slavného rodáka připomíná název náměstí a dvě pamětní desky. (ČRo – Střední Čechy.cz, 13. 9.)

■ Pražský magistrát odsoudil účast aktivistů z iniciativy Prague4Palestine na letošním pochodu Prague Pride. Magistrát také přijal rozhodnutí, že už nebudou plynout dotace na ty magistrátem financované události, na nichž by tematicky vystoupili „aktivisté propalestinské solidarity“. Tedy ti, kdo bojují proti „izraelskému rasismu a kolonialismu“. A pořádají teď pod heslem „From the River to the Sea Palestine will be Free“ propalestinskou (protiizraelskou) demonstraci na podporu „palestinského odporu“ (teroristické války proti Židům). A chtěli by na své antisemitské aktivity zneužít pražské peníze. Přičemž neexistuje žádná zákonná povinnost platit něco, co se mi nelíbí. (Neviditelný pes.cz, 18. 9.)

■ Ve Vizovicích se odpradáвна dařilo ovocným stromům, hlavně švestkám. Palírny tu vznikaly už v 16. století, nejvíc se ale obchodovalo se sušenými švestkami. Jenže po rakousko-uherské okupaci Bosny se na trhu objevily levnější bosenské švestky a Vizovickým skončily dobré časy. Když nejdou na odbyt švestky sušené, třeba půjdou tekuté, řekli si. Vedle domácích palíren tak rychle začaly vznikat i malé průmyslové podniky. Jeden takový založili i Rudolf a Vladimír Jelínkové. Když se Rudolf osamostatnil, propůjčil firmě své jméno a začal s výrobou košer destilátů. S těmi se mu podařilo se ve 30. letech prosadit i na náročných zámořských trzích. V roce 1940 Rudolf Jelínke firmu prodal. Ta se nakonec dostala do německých rukou. Její zakladatel byl v roce 1943 transportován do Terezína a v roce 1944 do Osvětimi. Tam ve věku 52 let zemřel. (ČRo-dvojka.cz, 22. 9.)

SPISOVATEL, HISTORIK A PŘÍTEL

Vzpomínka na Jiřího Kovtuna

Před deseti lety, 8. září 2014, zemřel v Praze český básník, prozaik, historik a novinář Jiří Kovtun. Jeho život a osud jsou spjaty s osudem a historií dnes už neexistujícího Československa, i když v české zemi prožil jen prvních jedenadvacet let svého života. Narodil se roku 1927 v Horinčevu v té části dnešní Ukrajiny, která se tehdy jmenovala Podkarpatská Rus a patřila za dob první republiky krátkých dvacet let k Československu. Už za rok se rodina odstěhovala do Čech, kde potom Jiří chodil v Praze do školy, na gymnázium a po válce i na Karlovu univerzitu na práva. Studia ale nedokončil, v roce 1948 přešel ilegálně rakouskou hranici a stal se jedním z mnoha „pouňorových“ emigrantů. Měl k tomu dobrý důvod – jako redaktor časopisu *Vývoj*, řízeného Pavlem Tigridem a bezprostředně po únoru zakázaného, mohl poté, co byl vyloučen ze Svazu novinářů i ze školy, očekávat už jen zatčení a vězení.

Foto archiv.

EXIL

V Německu poté působil dvacet dva let (1951–1973) jako redaktor rozhlasové stanice Svobodná Evropa. Za dlouholetého pobytu v Německu se potom formoval jeho modus vivendi emigranta, orientovaného i v cizině na domov a hlavně na mateřský jazyk. Ostatně pro situaci, ve které po desetiletí žil, raději než emigrace používal slovo exil. „Moje generace počítala s tím, že se nevrátíme, ale nijak to neoslabovalo můj pocit sounáležitosti s českou zemí,“ uvedl v rozhovoru pro Paměť národa.

Německo opustil Kovtun v polovině 70. let minulého století. V USA, kam se přemístil a kde získal časem občanství, vystudoval vysokou knihovnickou školu a dva roky (1976–1977) působil v redakci českého vysílání Hlasu Ameriky. Další 23 let (1977–2000) pak pracoval v oddělení slovanských jazyků v největší knihovně na světě, v Kongresové knihovně ve Washingtonu.

Do vlasti se natrvalo nevrátil: „Po pádu režimu jsem přestal být exulantem a návrat přestal být skutečná alternativa –

jste Čech, který může žít tam i zde.“ A tam i zde Jiří Kovtun také žil. V Praze si obstaral malý byt a po odchodu do penze tu trávil každoročně několik měsíců.

NOVINÁŘ

Když sečteme léta jeho činnosti ve Svobodné Evropě a Hlasu Ameriky, vyjde nám čtvrt století systematické redaktorské práce, za kterou se skrývá neuvěřitelné množství pořadů, které Jiří Kovtun redigoval nebo na kterých se autorsky podílel. Vedle toho občas přispíval do různých exilových časopisů zejména do Tigridova *Svědectví*, v USA se přátelil a spolupracoval s Ferdinandem Peroutkou. V rozhovoru pro *Respekt* (44/2008) je oba charakterizuje následovně: „Oba byli nejen žurnalisté, ale také tvůrci časopisů nového typu, Peroutka v případě *Přítomnosti*, Tigrid v případě *Svědectví*. Byli výhradními editory časopisů, které by bez jejich vedení zanikly nebo by vypadaly úplně jinak. Peroutka odkázal české žurnalistice dvě hodnoty: klidnou analýzu svých úvah a čistý a logický styl, který dodnes může být měřítkem literární schopnosti v žurnalistickém žánru. Tigrid svým bureující stylem dokázal přilákat z Československa ke spolupráci umlčené autory a komunistické disidenty. Peroutka dokazoval estetickou a myšlenkovou úroveň demokracie, Tigrid byl svěží a věčně mladý demokratický živel, který sváděl k akci.“

HISTORIK

Pro Kovtuna bylo Československo, v politickém, ale do značné míry i v duchovním smyslu, do budoucna představitelné jen v jedné podobě, v té demokratické. Proto zřejmě tak zevrubně studoval, promýšlel a ve svých historických dílech zachytil prvních dvacet let jeho existence, už zmíněnou první republiku, která tu byla pro ty, kdo se nepodrobili či nepřizpůsobili totalitě, příkladem a nadějí do budoucna. V průběhu let se k tomuto tématu znovu a znovu vracel v knihách *Slovo má poslanec Masaryk* a *Masarykův triumf* (1991) nebo v rozsáhlém takřka tisícistránkovém díle *Republika v ne-*

bezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918–1935 (2005). Éře prezidenta Beneše se věnoval v obsáhlé, ale již nedokončené studii *Republika v obležení* (2016).

SPISOVATEL A PŘEKLADATEL

Básně, které psal Jiří Kovtun ve zdrženlivé frekvenci v průběhu celého života, vydalo pod názvem *Hřbet velryby* nakladatelství Torst v roce 1995. Také prózy, vydávané v exilových nakladatelstvích, se dočkaly po roce 1990 českých vydání: *Pražská ekloga* v roce 1992, *Zpráva z Lisabonu* roku 1999.

Zvláštní místo mezi jeho knihami zaujímá *Tajuplná vražda. Případ Leopolda Hilsnera*, „česká balada z přelomu 19. a 20. století“, jak ji autor sám charakterizoval. Setkaly se v ní a v přirozený celek spojily jak autorova schopnost vyhledávat do největších podrobností historický materiál a přesně z něj vycházet, tak jeho nesporné kvality prozaika a stylisty. Vzniklo tak dílo, které je těžké žánrově zařadit. Je to současně historická práce na téma pověry o rituální vraždě, obraz malého českého města a jeho obyvatel na přelomu 19. a 20. století i o poměrech v rakousko-uherské říši v té době, o roli, kterou v polenském procesu sehrál budoucí prezident Masaryk, kategoricky odmítající rituální pověru, i o působení budoucího pražského primátora Baxy, který tuto pověru šíří... Jedná se o text, plný ověřených faktů, citací, odkazů a detailních charakteristik, jenž je ale zároveň strhující a napínavou četbou. Pro Sefer bylo velkou ctí *Tajuplnou vraždu* v roce 1994 vydat a domnívám se, že vedle *Atlantidy holičských Židů* Jakoba Taubera patří k tomu nejobjevnějšímu, co naše nakladatelství vydalo.

V Seferu vyšel také v roce 1998 v Kovtunových překladech výbor z veršů Osipa Mandelštama, nazvaný *Básně* (1998). V exilových nakladatelstvích se před rokem 1989 objevily další překlady z ruštiny: *Básně doktora Živaga* Borise Pasternaka a *Velká elegie* Josifa Brodského. I po mnoha letech patří k nejlepším převodům těchto básníků do češtiny.

Když před deseti lety zemřel, byli mnozí překvapeni, jak rozsáhlé a mnohotvárné dílo během svého života vytvořil. Vyznačuje se tím, co bylo charakteristické pro něj samého: opravdovostí, poctivostí, inteligencí a erudicí. Často se mi po Jiřím Kovtunovi, dobrém příteli a kamarádovi, zasteskne. *Jiří Daniček*

Ajelet Gundar-Gošenová KDE ČIHÁ VLK

■ Román se odehrává v Silicon Valley v Kalifornii. Lilach má všechno: krásný domov, úspěšného manžela a dospívajícího syna Adama. Izraelská rodina žije v USA dost dlouho na to, aby se tu cítila doma. Po citem bezpečí otřese brutální útok na místní synagogu, který zahájí sérii temných událostí... Ceněné dílo izraelské autorky bylo přeloženo do třinácti jazyků; recenzi slovenského vydání románu *Kde čihá vlk* jsme uveřejnili v *Rch* 8/2023. Její autor píše: „Kromě komplikovaných osudů a psychologie jednotlivců přibližuje autorka i dobové souvislosti: konflikty židovských a afroamerických obyvatel amerického maloměsta, nejednoduché vztahy v židovské komunitě, názorové rozdíly mezi Izraelci doma a v cizině, ale i napětí mezi Židy a majoritní společností.“

Vydalo nakladatelství Garamond roku 2024. Z hebrejštiny přeložila Magdaléna Jehličková. 304 stran, dop. cena 399 Kč.

Billy O'Callaghan PAPÍRÁK

■ Cork 80. léta: Jack Shine objeví ve věcech své matky Rebeky krabici od bot plnou milostných dopisů. Rebekah přišla do Corku po vypuknutí druhé světové války jako židovská uprchlice z Vídně. Brzy poté zemřela a Jack se nikdy nedozvěděl, kdo je vlastně jeho otec. Proč si tedy matka schovala výstřižky z novin o slavném fotbalistovi? Vídeň 30. léta: Rušné město se ocitlo na pokraji války a Matthias Sindelar patří k nejslavnějším fotbalistům na světě. Přezdíval se mu Papírák. Když Sindelar potká Rebeku, jejich životy se navždy změní.

Vydalo nakl. Paseka roku 2024. Z angličtiny přeložil Petr Eliáš. 256 stran, dop. 429 Kč (v e-shopu nakl. 343 Kč).

Tereza Boučková DŮM V MATOUŠOVĚ ULICI

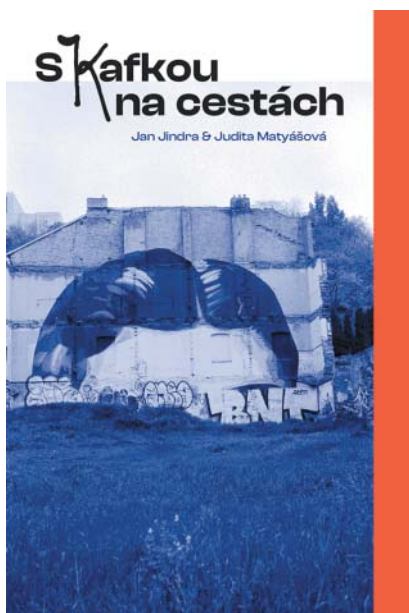
■ V roce 1927 koupil dům v Matoušově ulici na pražském Smíchově vdovec, židovský právník Eduard Schwarz. „Stihl“ zemřít dřív, než začala druhá světová válka. Autorka, která v domě od narození do své dospělosti žila a před několika lety se tam zase vrátila, nám ve svém románu předkládá téměř sto let trvající příběh Schwarzových potomků i dalších obyvatel domu, který tragicky ovlivnily nacistismus a komunismus.

Vydalo nakl. Odeon roku 2024. 208 stran, dop. cena 299 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

KAFKA JAKO CESTOVATEL

■ Novinářka Judita Matyášová a fotograf Jan Jindra představují slavného autora jako zvědavého cestovatele po celé Evropě, kterého fascinovaly moderní technologie, rád sportoval a zajímal se o zdravý životní styl. Nakladatelství Labyrint letos vydalo této autorské dvojici knihu *S Kafkou na cestách*. Nová publikace je součástí projektu Cesty Franze Kafky, který Jindra a Matyášová založili v roce 2003 a jehož cílem bylo zmapovat desítky míst po celé Evropě, kam Kafka cestoval.

Koná se **10. října** od 19 hodin v Knihovně Václava Havla (Ostrovní 13, P1).

PROJEKCE OPERY POPIS JEDNOHO ZÁPASU

■ Srdečně zveme na druhou pražskou projekci opery *Popis jednoho zápasu*, která vznikla na objednávku Státní opery v Göteborgu, kde měla v roce 2003 premiéru. Hudbu složil Jan Sandström. Autoři libreta, Josef Kroutvor a David Radok, v ní použili výhradně texty Franze Kafky – většinou výňatky z korespondence, aforismů, z povídky *Popis jednoho zápasu*, z románu *Proces* a dokumentů z Dělnické úrazové pojišťovny.

Záměrem inscenace bylo operní formou nastítnit způsob, jakým Kafka zachycoval skutečnost prostřednictvím tzv. magické věčnosti. Situace byly inspirovány faktickými nebo možnými událostmi, náznaky v textech, fotografiemi, Kaf-

kovými kresbami a místy skutečného i možného pobývání Franze Kafky. Opera je pozoruhodná nejen hudbou a využitím autorových textů, ale také scénickým zpracováním (více viz *Rch* 9/2024).

Koná se **29. října** od 19 hodin v Knihovně Václava Havla (Ostrovní 13, P 1), zpívá se německy, české titulky.

DIVADLO MALENKI V PRAZE

■ V říjnu vystoupí ve Švandově divadle v Praze telavivský soubor Malenki Theatre, jenž uvede drama *Shapira* od Karola Sidona: Příběh Mošeho Šapiry, který na sklonku 19. století našel u Mrtvého moře starověké biblické svitky, byl obviněn z falšování a rehabilitace se dočkal až v roce 1947 díky úsilí jediné dcery, která přežila hrůzy holokaustu. Hraje se hebrejsky s českými titulky. Režie Michael Teplitsky.

Termíny představení: **7., 8. a 9. října** od 19 hodin. Více info a vstupenky na www.svandovodivadlo.cz.

ČEŠTÍ ŽIDÉ A JEJICH DEVATENÁCTÉ STOLETÍ

■ Židovské muzeum v Praze srdečně zve na uvedení knihy *Čeští Židé a jejich devatenácté století: texty, diskuse, konflikty*. Jedná se o českou edici publikace Jindřicha Tomana, profesora Michiganské univerzity, která se zaměřuje na málo popísaná témata: židovskou kulturu a literaturu v 19. století, proces židovské emancipace a roli českého nacionalismu v tomto složitém kontextu. Knihu vydává nakladatelství Karolinum. Diskusi o monografii povedou s autorem Jan Neubauer a Leo Pavlát.

Koná se **30. října** od 18 hodin v literární kavárně Božská lahvice (Bílková 122/6, P 1 – Josefův). Vstup volný.

OTTLA

■ Zveme na divadelní zpracování původní rozhlasové hry Petra Balajky *Ottla* o nejmladší sestře Franze Kafky. Hra kombinuje fikci s dokumentem: Autor vychází ze znalosti reálií, ať už se to týká života Ottly Kafkové-Davidové, tak holokaustu a života v terezínském ghettu, kam byla Ottla roku 1942 deportovaná a kde strávila poslední rok svého života.

Hru připravila podle rozhlasové hry v německém překladu Wenera Imhofa režisérka a herečka Britta Shulamit Jakobi. Představení se koná v sále Židovské radnice (Maiselova 18 P 1) **12. listopadu** od 19 hodin. Simultánní překlad do češtiny zajištěn, pro členy ŽOP je vstup volný.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, P1)

KONCERT K VÝROČÍ POGROMU

■ Zveme vás do Jeruzalémské synagogy **6. října** v 18 hodin, kde bychom chtěli důstojně a bez patosu připomenout výročí pogromu teroristů Hamásu na Izrael, od kterého 7. října uplyne již rok.

Koncert uvede předseda Židovské obce v Praze František Bányai, program zahájí Václav Peter na varhany, za zavražděné se pomodlí vrchní pražský rabín David Peter a Michael Dushinsky; dále vystoupí Petra Ernyeiová, Adam Tvrdý, Diego Bransburg, Peter Mešo a Dominika Weiss Hošková.

Vstup je volný, prosíme jen o včasnou registraci na security@kehilaprag.cz. Děkujeme.

KÁVA O PŮL ČTVRTÉ

■ V úterý **22. října** přivítáme na Kávě Davida Shorfa, autora nedávno vydané knihy *Sloužil jsem v Gaze*. Shorf studoval na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě anglickou literaturu a absolvoval vojenskou službu v izraelské armádě.

Kavárna v Židovské radnici (Maiselova 18) je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

VARHANNÍ KONCERT

■ V podzimní sérii varhanních koncertů v Jeruzalémské synagoze v Praze, které pořádá ŽOP, zahraje Přemysl Kšica, a to své improvizace, dále skladby Césara Francka a Maurice Duruflého. Koncert se koná **30. října** od 18.00.

PROJEKCE FILMU

■ Zveme vás na promítání dokumentárního filmu *Fotograf z Auschwitzu (Portrétista)*, které se uskuteční **5. října** od 16 hodin v Památníku holokaustu Romů a Sintů na Moravě v Hodoníně u Kunštátu. Snímek získal celou řadu ocenění na filmových festivalech a dosud nebyl v ČR promítán, jedná se o českou premiéru. Více informací na www.boskovicko.info/kalendar-akci/obec/4637-hodonin/45628-fotograf-z-auschwitz-hodonin.html.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE**Kulturní program**

■ 7. 10. od 19.30, Studio Hrdinů (Dukelských hrdinů 47, P 7): Filmové zpracování satirického románu *Město bez Židů* rakouského židovského spisovatele a publicisty Hugo Bettauera z roku 1922 bylo po-

KULTURNÍ POŘADY

Mark Podwal: Jeruzalémská synagoga, 2001.

prvé uvedeno do kin v roce 1924. Podobně jako literární předloha vyvolalo masivní odpor vídeňských antisemitů, proti nimž Bettauer ostře vystupoval i jako novinář. S novou hudbou, kterou k němému filmu na objednávku Orchestru BERG vytvořil jeden z neoriginálnějších českých skladatelů, Petr Wajsar, jsme film uvedli v roce 2014 v Židovském muzeu v Praze.

Nyní se uskuteční premiéra doplněné verze filmu s živou hudbou Orchestru BERG. Doprovodný program před zahájením koncertu nabídne komentovanou vycházku k Památník ticha v Bubnech, již si připomeneme výročí zahájení hromadných deportací Židů z území protektorátu.

Večer bychom chtěli věnovat památce obětí teroristického útoku ze 7. října 2023. ŽMP finančně podpořilo izraelské organizace poskytující přímou podporu všem, kdo byli hrůznými událostmi zasaženi.

Vstupné: základní: 350 Kč, senioři a studenti: 200 Kč. K zakoupení na: www.gout.cz.

■ 9. 10. v 19.00, Maiselova synagoga, Maiselova 10, P 1: Tragikomická hříčka dramaticky Mileny Štráfěldové *Nácvik na večírek* v podání divadla SUD. Píše se rok 1938. Spisovatel Karel Poláček nacvičuje se svou partnerkou Dorou krátkou scénku pro pobavení hostů silvestrovského večírku u Ferdinanda Peroutky. Zkoušejí, zatímco venku se chystá ještě jiné „divadlo“. Vstup volný.

■ 13. 10. v 10.00, Španělská synagoga, Věžeňská 1, P 1: Zveme vás na **komentovanou prohlídku Španělské synagogy**. Seznámíte se s architektonickými a uměleckými prvky synagogy z konce 19. století a nahlédnete do historie Židů v Čechách a na Moravě od josefinských reforem až po sametovou revoluci i výstavou o historii. Vstup volný.

■ 13. 10. ve 14.00, dílna ŽMP – dvůr, Maiselova 15, P 1: **Nedělní dílna pro rodiče a děti: Podzimní svátky a tradice**. Děti se hravou formou seznámí s významnými svátky, jako jsou Roš ha-šana, Jom kipur, Sukot a Simchat Tóra, a poznají jejich příběhy a zvyky. Vstup 90 Kč.

■ 21. 10. v 18.00, auditorium OVK, Maiselova 15, Praha 1, 3. patro: Uvedení knihy *Spravedliví*. Nizozemský spisovatel Jan Brokken představí svou knihu *Spravedliví*, která líčí záchranu Židů z pobaltských zemí během druhé světové války. Kniha se zaměřuje se na činnost nizozemských konzulů, včetně Jana Zwartendijka, který před odchodem do Litvy pobýval také v Praze. Akce proběhne v angličtině a bude tlumočena do češtiny. Vstup volný.

■ 30. 10. v 18.00, Božská lahvice, Bílkova 122/6, P 1: Uvedení nové knihy Jindřicha Tomana *Čeští Židé a jejich devatenácté století: texty, diskuse, konflikty* (informace o programu viz str. 24).

■ 31. 10. ve 20.00, Maiselova synagoga, P 1: **Koncert souboru Ensemble Terrible**. Koncert hudebníků z pražské HAMU nabídne skladby, které zkoumají hranice sakrálních prostor v současné klasické hudbě. Skladby pro bas, tenor, alt, soprán, fagot a kontrabas vytvořili hudebníci mladé generace, ke spolupráci přizvali skladatele Miloše Kunce, Iana Mikysku, Marii Nečasovou a Eneka Lacalla Berasetegiho. Vstupné dobrovolné na místě.

STEINER BEZEXISTENCE

■ V Galerii U Mistra s palmou v Náchodě lze do konce listopadu zhlédnout výstavu s názvem *Bezexistence*, koláž velkorozměrných snímků z Nového Města nad Metují, USA a archivních dokumentů, které společně vytvářejí příběh rodiny Steinerů v době holokaustu, jak ho zachytil fotograf Michael Steiner Borek (viz rozhovor v *Rech* 9/2024).

IZRAELSKÉ TANCE S BESAMIM

■ Přijďte na pravidelný kurz poznat izraelské tance a s nimi moderní izraelskou hudbu. Není nutné, aby vás doprovázel taneční partner, do tanečního kruhu se může přidat i jednotlivec. Přivítáme i úplně začátečníky. Energickou atmosféru si užijí lidé jakéhokoli věku.

Tančíme v Gymnáziu Na Pražačce, Praha 3 (stanice tramvají Vozovna Žižkov), každé úterý od 18 do 21 hodin. Bližší informace: Ondřej Novák, dance@besamim.cz, tel.: 603 852 917, www.besamim.cz.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Nezahálíme ani o prázdninách:** Jedním z důležitých cílů Lauderových škol je vést studenty k celoživotnímu zájmu o vlastní vzdělávání. Příkladem úspěšného naplňování této vize mohou být studenti, kteří se i o prázdninách účastní různých vzdělávacích akcí. A pozadu nezůstávají samozřejmě ani učitelé, z nichž mnozí rovněž věnují část zaslouženého letního volna svému profesnímu a osobnímu rozvoji.

Letos se například Tomáš Meszároš (sexta gymnázia) zúčastnil chemického semináře s názvem Uhlík v Boru, týdenního vědeckého programu pro jedenáct středoškoláků z celé republiky, zahrnujícího šest projektů v průběhu pěti dní, pod vedením tří vědců. Seminář pořádá Ústav fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR ve svém sídle v Praze na Ládví. Žofie Strunecká (sexta gymnázia) strávila tři týdny v Indii v Himálaji, kam jela pod záštitou organizace Brontosauri v Himálaji, která už 15 let spolupracuje se školou ve vesnici Mulbekh, kam každé léto vysílá skupinu českých dobrovolníků. Filip Meszároš (septima gymnázia) absolvoval díky dobrému umístění v krajském kole Biologické olympiády Letní odborné soustředění mladých chemiků a biologů Běstvína, které pořádá VŠCHT ve spolupráci s Přírodovědeckou fakultou UK. Kateřina Vojníková (asistentka pedagoga ve 4. třídě) se zúčastnila kurzu Metody instrumentálního uvědomování – Basic vhodného pro mladší děti od první třídy.

Nezaháleli ani pedagogové: Irena Poláková (učitelka češtiny a dějepisu na 2. stupni ZŠ a na gymnáziu) se zúčastnila letní školy Global Teacher Price, Milan Ducháček (učitel semináře subkultury na vyšším gymnáziu) se zúčastnil Letní školy badatelské výuky, která se letos zaměřila na téma trvání a změny od pravěku do současnosti, a Kateřina Weberová (učitelka hebrejštiny a židovské výchovy na 2. stupni ZŠ a gymnáziu) se v prvním prázdninovém týdnu zúčastnila několikadenní mezinárodní konference, pořádané v Jeruzalémě památkem Jad va-šem, jejímž tématem byl holokaust a učení o něm v globálním kontextu, zejména s důrazem na vývoj v posledních měsících a silící projevy antisemitismu po celém světě.

■ Školní rok zahájily Lauderky pod vedením nové ředitelky, Terezy Gafny Vánové.

■ Z akcí upozorňujeme **22. října** na Cafě Suka, více naleznete na www.lauderky.cz.

wb

VÝZVY ZPRÁVY INZERCE

VZPOMÍNKA

NA JOGEVA AHARONA

■ Projekt Hineni (jenž vznikl v rámci Partnership2Gether Hadera-Eiron-SE Concoortium) připomíná zavražděné v pogromu 7. října 2023 a padlé ve válce proti Hamásu v Gaze z izraelského regionu Hadera-Eiron. Čtyřicet umělců z Hadery, USA a ČR od letošního června tvoří díla pro podzimní výstavu v Hadeře (bude zahájena 7. listopadu) a několik výstav v USA.

Tvůrci pracují ve dvojicích a často jsou v kontaktu s pozůstalou rodinou, skrze

Rachel Tzouriel: *Jogev*, akryl na desce s plátnem.

její vzpomínky poznávají její zesnulé blízké. Já se sžívám s osudem Jogeva (Yogeva) Aharona, 22letého vojáka, který chtěl sloužit v první linii v jednotce Golanu. Rodina ztratila rok před pogromem otce a Jogev se přesunul blíže k domovu, k Pardes Chaně. 7. října při přepadení teroristy Hamásu házel zpět granáty, chránil ostatní, jak dlouho dokázal, až jeden granát nezachytil a ten vybuchl a zabil ho.

Jeho blízcí a přátelé mluví o tom, jak byl odhodlaný chránit Izrael, jak ostatní povzbuzoval a říkával, že „100 věcí je smutných, ale 100 věcí je radostných“. Při práci jsem myslela na jeho maminku Nechamu a kreslila bolest. Myslela jsem na útočníka a studovala komentáře ke zlu a vyjádřila ho. Myslela jsem na Jogeva, načrtla farmáře (což je význam jeho jmé-

na), hleděla na fotku s jeho čtyřmi spolubojovníky, malovala izraelské hory, které brání, studovala izraelskou výzbroj. Náhle jsem v jedné kresbě vojáka poznala svého 15letého syna. Na výstavu do Izraele jsem poslala obraz *Pro Jogeva*. Doufám, že Nechama Aharon s rodinou rozpoznají můj záměr uctít Jogevovu památku.

Pro případnou výstavu v Evropě a USA jsem vytvořila akryl na desce s plátnem s tématem obránce. Je pro mě poctou být součástí Hineni. Děkuji Židovské agentuře Hadera, Samuelovi (USA) a Keren (Izrael), iniciátorům Hineni.

Rachel Tzouriel

VERNISÁŽ HINENI

■ Zveme na vernisáž výstavy (viz výše), která proběhne ve čtvrtek **7. listopadu** a bude živě přenášena na FB profilu Partnership2Gether Hadera-Eiron-SE Concoortium. Pokud budete během vernisáže v Izraeli a chtěli byste se zúčastnit, napište, prosím, na tereza.kotlarikova@fzo.cz.

SBÍRKA PRO NF SHALEM

■ Díky štědrým dárcům jsme mohli z veřejné sbírky, kterou jsme vyhlásili po teroristickém útoku na Izrael, podpořit Nadační fond Shalem darem ve výši 400 tisíc Kč. NF Shalem dar využije výhradně k podpoře projektu L'tzidech (Při Tobě), pořádaného IDFWO, organizací na podporu vdov a sirotků po příslušnících izraelských ozbrojených sil, která vytváří síť psychické, materiální a sociální podpory pro ty, jejichž rodiny zaplatily při obraně Izraele tu nejvyšší cenu.

Dar Federace židovských obcí představuje významnou pomoc projektu, který mění životy těch nejzranitelnějších. Bez podpory jednotlivých dárců, kteří přispěli do naší veřejné sbírky, bychom nemohli tuto smysluplnou pomoc uskutečnit. *fzo*

SBÍRKA SOS PAMÁTKÁM

■ Federace židovských obcí v ČR vyhlašuje veřejnou sbírku na pomoc památkám zasaženým povodněmi – SOS památky 2024. I přes protipovodňová opatření se krnovskou synagogou, která je významnou kulturní památkou, prohnala ničivá voda. Prosíme, pokud můžete, přispějte do sbírky. Finanční pomoc můžete zaslat na bankovní účet číslo 11197662/0800, VS 150924. Děkujeme všem dárcům.

Na vyžádání zašleme potvrzení o daru (více na www.fzo.cz). *fzo*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **október** oslávia narodeniny: pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 79 rokov; pani Ingrid Turčanová, nar. 16.10. – 61 rokov; pán Tomáš Grünfeld, nar. 15.10. – 75 rokov; pani Alena Redlingerová, nar. 17.10. – 78 rokov, a pani Nikola Pastierovičová, nar. 9.10. – 50 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V **októbri** oslávia narodeniny: pani PaedDr. Adelaida Fabiánová – 50 rokov; pani MUDr. Yvonne Farská – 94 rokov; pani MUDr. Heda Forbátová – 74 rokov; pán Ing. Jaroslav Franek – 78 rokov; pani Jelena Gajdošová – 60 rokov; pani Elena Krajčovičová – 76 rokov; pani Ula Pastirčáková – 74 rokov; pani Viera Rybárová – 71 rokov; pán Prof. Ing. Juraj Stern – 84 rokov; pani Alena Strapková – 81 rokov, a pani Eva Škamlová – 76 rokov. Prajeme im veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRNO

V **říjnu** oslaví narodeniny: pani Sandra Látalová, nar. 3.10. – 38 let; pani Kateřina Králová, nar. 4.10. – 48 let; pan Michael Pelíšek, nar. 9.10. – 44 let; pani Marie Sudová, nar. 9.10. – 85 let; pan Radek Maník, nar. 14.10. – 57 let; pani Miriam Navrátilová, nar. 15.10. – 54 let; Patrik Urban, nar. 17.10. – 9 let; pan Vít Bartoš, nar. 21.10. – 61 let; Nica Harel, nar. 22.10. – 13 let; Alois Doležal, nar. 23.10. – 15 let; pani Genovéva Dostálková, nar. 29.10. – 74 let, a pani Anežka Hanáková, nar. 31.10. – 24 let. Oslavencům přejeme do dalších let vše nejlepší, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO DĚČÍN

V **říjnu** oslavují: pani Petra Čepková, pani Eva Erbenová, pan Ing. František Fendrych, pan Jaroslav Achab Haidler, pan Vladimír Poskočil ml., pani Martina Turková, pan Ing. Jiří Vejvoda a pani Tereza Vejvodová. Do dalších let všem přejeme hodně zdraví a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KARLOVY VARY**

V **říjnu** oslaví narodeniny pan Jiří Rubín, nar. 23.10. – 50 let. Přejeme mu do dalších let zdraví a štěstí.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **október** oslávia narodeniny: pani Katarína Barkániová – 71 rokov; pán Ing. Eugen Blau – 84 rokov; pán JUDr. Pavol Sitar – 78 rokov; pán Alexander Malý – 72 rokov; pani MUDr. Katarína Šalamonová – 71 rokov; pán Ing. Ernest Salzer – 54 rokov; pán Tibor Šimonovič – 72 rokov, a pán Tomáš Stark – 77 rokov. Prajeme im všetko najlepšie a veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO LIBEREC

V **říjnu** oslaví narodeniny slečna Ester Yael Adamová, nar. 5. 10. – 26 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO OLOMOUC

V **říjnu** oslavují: pan Pavel Buxbaum, nar. 4.10. – 69 let; pani Alžběta Dostálová, nar. 11.10. – 88 let, a pani Helga Smékalová, nar. 28.10. – 94 let. Přejeme jim vše nejlepší, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO OSTRAVA

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Robert Dvořák, nar. 15.10. – 54 let; pani Dana Jeřábková, nar. 2.10. – 85 let; pani Olga Komárková, nar. 16.10. – 61 let; pani Bc. Anastázie Osičková, nar. 20.10. – 78 let; pani Katrin Tesařová, nar. 20.10. – 20 let, a pan Michal Samuel Tesař, nar. 29.10. – 23 let. Přejeme hodně zdraví a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **říjnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pan Michal Foršt – 61 let, Jeremiáš Klaus – 6 let, pan Vilém Lederer – 82 let, pan Miroslav Lederer – 77 let, a pan Jan Stadler – 86 let. Všem oslavencům přejeme zdraví, štěstí a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **říjnu** oslaví narodeniny: pani Helena Dvořáková, nar. 15.10. – 90 let; pani Věra Eisenberger, nar. 11.10. – 75 let; pan Martin Janeček, nar. 27.10. – 82 let; pani Natela Jinjikhshvili, nar. 2.10. – 84 let; pan Evžen Jokl, nar. 22.10. – 92 let; pani Hana Růžičková, nar. 8.10. – 88 let; pani Judita Timplová, nar. 8.10. – 97 let; pani Judis Urbanová, nar. 2.10. – 84 let; pani Marina Varšavská, nar. 3.10. – 83 let; pan René Walla, nar. 14.10. – 87 let, a pan Rolf Wiener, nar. 1.10. – 90 let. Oslavencům přejeme do dalších let vše nejlepší, hodně zdraví a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Se zármutkem oznamujeme, že dne 20. srpna zemřel pan Otto Stern ve věku 97 let. *Zichrono livracha.*

S lítostí oznamujeme, že 2. září zemřela pani MUDr. Tařana Ackermannová ve věku 78 let.

Zichrona livracha.

S účastí oznamujeme, že dne 18. září zemřel pan Tomáš Mestic ve věku 75 let. *Zichrono livracha.*

Se zármutkem oznamujeme, že dne 13. září zemřel v New Yorku pan Dr. Mark Podwal ve věku 79 let.

Zichrono livracha.

Hakamat maceva

První jarcajt a odhalení náhrobku pani Emmy Berzon se konaly dne 25. září 2024 (22. elul 5784) na Novém židovském hřbitově v Praze.

ŽNO TRENČÍN

V **októbri** oslaví 66 rokov brat Ing. Juraj Beck z Trenčína. Želáme mu veľa zdravia a úspechov pri zbieraní židovských artefaktov.

Sestra Eva a rodina.

ROK POTÉ

Před rokem 7. října 2023, na nějž připadl svátek Simchat Tóra, zaútočili teroristé z hnutí Hamás, podporovaného Íránem, na účastníky hudebního festivalu Nova v Re'im a obyvatele okolních kibuců v blízkosti Pásmu Gazy; zavraždili na 1200 lidí a 251 odvěkli jako rukojmí. Izrael po několika dnech spustil proti Hamásu válečnou operaci Železné meče, nejsložitější tažení ve své historii, jehož cílem je osvobodit rukojmí a porazit militantní hnutí v Pásmu Gazy. Současně Izrael čelí od loňského října útokům z jihu Libanonu, ovládaného šíitským militantním hnutím Hizballáh, též podporovaným Íránem. Bombardování severu země vyhnalo z domovů na 76 tisíc Izraelců, jejich lesy a pole jsou vypáleny, domy pustošeny.

Izrael tak koncem letošního září bojuje na dvou frontách: na jihu proti Hamásu, na severu proti Hizballáhu. K tomu se přidává napětí na Západním břehu, který je považován za možnou základnu pro další masivní útok na Izrael, a klidu v této oblasti nepřidává zradikalizovaná menšina z místních židovských osadníků, kteří útočí na palestínské farmáře.

V Gaze stále zůstává 97 izraelských rukojmích, jejichž stav je nejistý.

Válka v Gaze si ke konci září vyžádala životy na 1700 Izraelců (civilistů i vojáků). Počet zabitých Palestinců udává Hamás na 41 tisíc, což zahrnuje zhruba 18 tisíc jeho bojovníků. Přesný počet obětí ani poměr civilistů a ozbrojenců ale nelze kvůli partyzánskému boji Hamásu a jeho zneužívání civilních objektů ověřit.

ZPRAVODAJSTVÍ BBC

K současné neradostné bilanci patří i to, že západní Evropa a USA zažívají od počátečního útoku na Izrael prudký nárůst protiizraelských nálad i antisemitských útoků (na osoby i synagogy) a násilných propalestínských demonstrací. Protiizraelská atmosféra se projevuje i ve sdělovacích prostředcích, včetně britské stanice BBC. Její relace z Blízkého východu zmapovala zpráva, kterou v říjnu otiskl deník *The Telegraph* a která vychází z výzkumu, jež vedl britský právník Trevor Asserson. Podle jeho týmu právníků a datových vědců i AI porušila BBC od začátku války mezi Izraelem a Hamásem více než 1500krát svá redakční pravidla pro zpravodajství.

Výzkum analyzoval čtyřměsíční produkci BBC v televizi, rozhlasu, on-line zpravodajství, podcastech a sociálních médiích. Zjistil, že existuje „hluboce zne-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mark Podwal: *Pražská hvězda*, 2006.

pokojující vzorec zaujatosti vůči Izraeli“ a že Izrael byl v analyzovaném zpravodajství BBC spojován s genocidou 14krát častěji než teroristická skupina Hamás, a zatímco teroristické akty Hamásu jsou bagatelizovány nebo kladeny naroveň normálnímu boji, Izrael bývá prezentován jako „militaristický a agresivní národ“.

Bylo odhaleno jedenáct případů, kdy ve zpravodajství BBC Arabic o válce účinkovali reportéři, kteří veřejně vystupovali na podporu terorismu, konkrétně na podporu Hamásu. Jen v naprosté menšině případů bývá Hamás označen jako militantní či teroristické hnutí, většinou stanice hovoří o Hamásu a nejčastěji o „Palestincích“, čímž umocňuje dojem, že izraelská armáda cílí hlavně na civilisty.

BBC v reakci na Assersonovu zprávu uvedla, že ji „pečlivě zváží“. Laurence Julius, místopředseda britského Národního židovského shromáždění, k ní řekl: „BBC jako nejvlivnější mediální společnost na světě s celosvětovým publikem čítajícím více než 500 milionů diváků má povinnost informovat o zprávách přesně, bez zaujatosti a zkreslení, a vysvětlovat souvislosti. BBC v tomto směru žalostně selhala.“

CHAGALL A KUBIN VE VÍDNI

Ve vídeňské galerii Albertina lze do 9. února 2025 zhlédnout na 90 děl Marca Chagalla, vybraných ze všech tvůrčích období. Chagall (1887–1985) patří k nejznámějším světovým umělcům a jeho dílo, v němž čerpá z prostředí rodného štetlu ve Vitebsku, zahrnuje obrazy a kresby od roku 1905 až po 80. léta 20. století. Jeho tvorba osciluje mezi tradičním a avantgardním stylem i obsahem.

Sesterská Albertina Modern představuje díla Alfreda Kubina (1877–1959), grafika o deset let mladšího než Chagall a zcela odlišného viděním světa, soustředěným na temné stránky lidské psychiky. Jeho témata jsou však bohužel hodně aktuální: války, uprchlíci, pronásledované postavy, morové rány a pandemie. Expozice čerpá z fondu galerie, který obsahuje přibližně 1800 umělcových kreseb. Je přístupná do 12. ledna 2025.

MEZUSA A SOLIDARITA

Americká herečka Patricia Heatonová, známá mj. z hlavní role v seriálu *Raymonda má každý rád*, oznámila kampaň v rámci své neziskové organizace The October 7 Coalition (křesťanské skupiny na podporu židovské komunity a Izraele založené loni v říjnu). Výzvou s mottem #MyzuzahYourzuzah volá po „solidaritě s židovskými přáteli a sousedy, boji proti antisemitismu a po požehnání svých domovů“. Solidaritu mají lidé projevit tím, že si na veřejně dveří upevní mezuzu, tedy pouzdro s modlitbou Šema, což herečka v příspěvku na Instagramu sama činí. Její výzva vzbudila velký zájem a tisíce lidí si již mezuzy objednaly. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 10. 2024.

Cena 50 Kč (2,20 €)